

କଳର ରଚନା ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶର୍ମା ।

ଉତ୍କଳର ଚୁକ୍ତିବିତ୍ ।

ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟଙ୍କ ଦ୍ଵାରା

ପ୍ରଣୀତ ।

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ ।

Printed by V. Kar.

THE UTKAL SAHITYA PRESS,

CUTTACK.

1913.

ମୂଲ୍ୟ ଚାରିଅଣା ମାତ୍ର ।

ଅଶେଷ ସଦ୍‌ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ, ପବନକାଞ୍ଚି ପୂଜ୍ୟପାଦ
 ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହାରାଜା ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଦେବ ମହୋଦୟ
 ଶ୍ରୀଚରଣକମଳେଷୁ ।

ଶ୍ରୀମନ୍‌ହାରୀ,

ଆପଣ ଉତ୍କଳୀୟ ତୁମ୍ଭାଧିପତିଙ୍କୁ ଗୌରବକେତନ-
 ସ୍ୱରୂପ । ଆପଣଙ୍କ ଅଶେଷ ସଦ୍‌ଗୁଣଗୁଣରେ ଅକ୍ଳଷ୍ଟ ହୋଇ
 ମହାମାନ୍ୟ ଗୁଣଗ୍ରାସୀ ଭାରତ ଗର୍ବମେଷୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ
 ଉପାଧିଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ ଓ ସମ୍ମାନିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ
 ଅପ୍ରତିହତ ନିର୍ଭୀକତା ଓ ସାରଳସଞ୍ଜାତ ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ସଦ୍‌ବ୍ୟୟତା-
 ମିଶ୍ରିତ ସ୍ୱସ୍ତବାଦତାଦି ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀ ଅଧୁନାକ ଉତ୍କଳୀୟ ଜମିଦାର-
 ସଂସାରରେ ବସୁନ୍ତଃ ପରମଦୁର୍ଲଭ ସାମଗ୍ରୀ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆପଣଙ୍କ
 ପକ୍ଷରେ ତୁମ୍ଭାଧିପତିଙ୍କର ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନ ନିତାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି
 ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଆପଣଙ୍କର ଏହି ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀ ମୋ
 ପକ୍ଷରେ ନିତାନ୍ତ ଶ୍ଳାଘାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟ ବୋଲି ଏ ସମସ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖ
 କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହେଲି ।

ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶୈଶବକାଳରୁ ମୋହର ସମ୍ପର୍କ ଘନସ୍ତ
 ଅସ୍ମୀୟତାରେ ପରିଣତ । ଆଜବନ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ପବନ ସ୍ପେହ
 ଓ ପ୍ରୀତି ଲାଭ କରିଅଛି ଏବଂ ନିରନ୍ତର ଲାଭ କରିବି—ଏହି
 ଆଶା ମୋହର ହୃଦୟରେ ବଦନୁଳ । ମୋହର ପରମାରାଧ୍ୟ
 ଓ ପିତୃଦେବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟକ ଜୀବନର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଆପଣ ତାଙ୍କର

ସବୁପ୍ରଥମ ସହାୟ ଏବଂ ଉତ୍ସାହଦାତା ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର
ଅନ୍ୟ ରଚନା କବିତାବଳୀ ଏବଂ ମେଘଦୂତାନୁବାଦ ଆପଣଙ୍କ-
ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ତଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟକସମାଜର ସମଧିକ-
ପ୍ରଶଂସା ଏବଂ ଉତ୍ସାହଲଭରେ ଏ ପିତୃଦେବ ପବିତ୍ର ସାହିତ୍ୟ-
ସେବାରେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେହି
ବରଷ ଡ଼ିପ୍‌ସ୍‌ଟର ସହାୟତା ଲାଭ ନିମିତ୍ତ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଅଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର ଜମିଦାର ଶ୍ରେଣୀରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ମାନ
ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି, ସେଥି ନିମିତ୍ତ ଆପଣ ଅନେକାନେକ ଶିଶୁ
ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ଏବଂ ସମ୍ମାନିତ ହେବେ, ଏଥିରେ
ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ଭଳି ନଗଣ୍ୟ ମାନବର ଭକ୍ତି ପୂଜା
ରକାବୁଣ ମହାତ୍ମାଙ୍କଠାରେ କଦାପି ଉପେକ୍ଷିତ ହେବ ନାହିଁ,
ଏହି ଆଶାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶାନ୍ୱିତ ଏବଂ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଅଛି ।
ଆପଣଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାର ଉପଚାର ମୋ ପକ୍ଷରେ ସହଜଲଭ୍ୟ
ନୁହେଁ । ସୁତରାଂ ମୁଁ ମୋହର ସାମାନ୍ୟ ଶକ୍ତି ନିୟୋଜିତ କରି
ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଅଛି, ତାହା ଆଜି ମହାମାନ୍ୟ
ଭରତ-ରାଜପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ନକଟରୁ ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ମାନଲାଭ ଦିବସରେ
ଉପହାର ଦେଇ କୃତାର୍ଥ ହେଉଅଛି । ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ବା ପିଙ୍ଗି
ଦେଉନ୍ତୁ, ଯେପରି ଇଚ୍ଛା ।

କାଳୀଗାଳି, କଟକ ।
୨୮ । ୧୧ । ୧୯୧୩ । }

ଚରସେବକ
ମଧୁ ।

ଉତ୍କଳର ଚୁଡ଼ୁଚିତ୍ର ।

ବସନ୍ତ ।

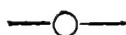

ବସନ୍ତ ! ଜୟୋସ୍ତୁ । ତୁମ୍ଭଠାରେ କବିଗଣ ଉତ୍ତୁରାଜ ଆଶ୍ୟ,
କାହିଁକି ଅପଣ କରଅଛନ୍ତି ? କେବଳ ତାହା ନୁହେଁ, ଏହି ହିମାଦ୍ର-
କର୍ମାଣିନୀ ଭାରତଭୂମିରେ ବହୁ ଶ୍ରେଣୀର କବିରତ୍ନ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି
ସମସ୍ତେ ସହସ୍ରମୁଖରେ ତୁମ୍ଭର ଉତ୍ତୁରାଜ-ବୈରବର ଜୟ ଘୋଷଣା
କରଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତୁମ୍ଭର ଦିଗ୍‌ବିଜୟିନୀ ମୋହନା ମୂର୍ତ୍ତିର ସୁମନ-
ସଙ୍କଳ୍ପ ମଧୁରମା ଯଥାର୍ଥରୂପେ ଆସ୍ବାଦନ କର—

“ନବପଳାଶପଳାଶବନଂ ପୁରଃ
 ଝୁଟପରାଗପରାଗତପଙ୍କଜଂ ।
 ମୃଦୁଲତାନ୍ତଲତାନ୍ତମଲ୍ଲେକସୃତ୍
 ସସୁରତ୍ ସୁରତ୍ ସୁମନୋହରେଃ ।”

ଭିଦ୍ରଣ ଅମରସଙ୍ଗୀତରେ ତୁମ୍ଭର ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ଭାବନା କରିଅଛନ୍ତି
 ଭରତର ଅମର-ଅଭିଧାନରେ ତୁମ୍ଭେ ସୁରତ ଏବଂ ମଧୁ ନାମରେ
 ଅଭିହିତ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଶୀତ ଉତ୍ତରୁ ତୁମ୍ଭର ଶୁଭ୍ରଗମନରେ ଜଡ଼ିତା-
 ବିମୁକ୍ତ ପ୍ରକୃତର ହାସ୍ୟଛଟା କବିଜନଲୋଚନାୟ ବୋଲି ତୁମ୍ଭର
 ସମାଦର ଜଗଦ୍‌ବ୍ୟାପୀ ହୋଇଅଛି । ବାସଙ୍ଗ, ମାଧବୀ, କଞ୍ଚନ, ବଉଳ,
 କୁରୁବକ ପ୍ରଭୃତି ଫୁଲସମୂହ ନୟନାନନ୍ଦ ସମ୍ପାଦନ କଲେଣି । ବାତାପି
 ଫୁଲ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ନିଜର ଅପୂର୍ବ ସୌରଭ ବିତରଣ କଲଣି । ତୁହିନ-
 ଗ୍ରୀତା ପଙ୍କଜିନୀ ବହୁନାୟକର ଲଳିତ-କାନ୍ତି ଅବଲୋକନ ନିମିତ୍ତ
 ମଳୟାନିଳର ମନ ମନ ହିଲ୍ଲୋଳରେ କମ୍ପିତ-କଲେବର ହେଲଣି ।
 ମଧୁମସିକା ମଧୁଚନ୍ଦ୍ର ନିର୍ମାଣ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେଣି । ସୌରକର-
 ପ୍ରତିଫଳିତ କୋଟି କୋଟି କାଟାଶୁର ନୃତ୍ୟ ଚିତ୍ରିତ ନଭେମଣ୍ଡଳବତ୍
 ପ୍ରକାଶିତ । ତୁମ୍ଭଶୂଳର ପବିତ୍ର ଏବଂ ପରମାଶୁ ଏ ଉଭୟଙ୍କଠାରେ
 ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ନବ ବସନ୍ତ ସମାଗମରେ ପବିତ୍ରାବତଂସ ହିମାଳୟ-
 ଠାରୁ ସୁଦୃଢ଼ମ ପରମାଶୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିଦାନନ୍ଦମୟ ଦୃଷ୍ଟ ଦୃଏ । ସେହି
 ଦୈଲେକ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡନାଥଙ୍କର ବସନ୍ତ ଅନୟନ କି ସୁନ୍ଦର
 ଅର୍ପଣ ଦିଧାନ ! ଚୌଦ୍ରର ପ୍ରଖରତାପ୍ତଜ୍ଞ ସିନ୍ଦୂରମୁଣ୍ଡର ରବି

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଶୁଭିଲ୍ଲଖି । ହଳଦବସନ୍ତ ଓ କୋକିଳ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ
ବସନ୍ତାଭିନୟନ ଆରମ୍ଭ କରି “ପଞ୍ଜବ-ପାଟଳା” ବନଭୂମି ବିଧୁନୀତ
କଲେଣି ।

ରଞ୍ଜିତ ଗଛସମୂହ ତାମ୍ରାଭ ଓ ପୀତବହୁଳ ହରିତପତ୍ରରେ ଶୋଭିତ
ହୋଇ ତୁମ୍ଭର ଶୁଭଗମନର ସୂଚନା କରୁଅଛି । ତଳେଇର ଧଳା ଫୁଲ
ଓ ଧାତକାର ପାଟଳ ଫୁଲ ଉଭୟେ ମିଶି ବନଭୂମିକୁ ଅପୂର୍ବ ରୂପରେ
ଶିବଳିତ କରିଅଛନ୍ତି । ସୁନାଗ୍ର ଗଛର ପୀତ ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ ଓ ଅଶୋକର
ରଙ୍ଗ-ପାଟଳ-ମିଶ୍ରିତ ପୁଷ୍ପସ୍ତବକସମୂହରେ ସ୍ଥାନବିଶେଷ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା
ଧାରଣ କରୁଅଛି । ଗୁଳ୍ମଧର ଗଛର ବୃହଦାକାର ପୀତ ଫୁଲସମୂହ ପ୍ରକୃତ
ଦେବୀଙ୍କ ହରିତ-ଶାଢ଼ୀରେ ସୁନା ଜରୀର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଶୋଭମାନ ।
ଧବଳ-ସିକତା-ମୟୀ ନଦୀର ନୀଳ ସ୍ରୋତ-ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ପାରିରଦ୍ର,
ଲଜ୍ଜଳ, ଶିମ୍ବଳ ଓ ପଳାଶର ଶୋଭା ଆକାଶରେ ରକ୍ତ କୋକିଳଦ ପରି
ଦୃଶ୍ୟମାନ । ଶୁଭ୍ର ଏବଂ ତାମ୍ରାଭ ଅସାଦୃଶ ଫୁଲ ସମୀରଣରେ ଦୋହଲୁ-
ଅଛି । କେନ୍ଦୁ, ଜାମୁ, କୁସୁମ ଓ ଶାଳଗଛସମୂହର ପଞ୍ଜବାଙ୍କୁର ଆରକ୍ତ
ଏବଂ ତାମ୍ରାଭ ଦିଶିଲେଣି । ପୁଷ୍ପିତ ଶୋଭାଞ୍ଜନରେ ଫୁଲରଙ୍ଗ ପକ୍ଷୀ
ଭାଜିଲେଣି ।

ତୁମ୍ଭର ଶୁଭଗମନ ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ କୁହୁଡ଼ ସଞ୍ଜାତ ହୋଇ ଅମ୍ଭ ମୁକୁଳ
ନିଶିତ ହୁଏ । ନବ ବସନ୍ତ-ସମାଗମର ପ୍ରାୟାସରୁ ପ୍ରଭାତ-ସମୟ ଅଳ୍ପକ

ରମଣୀୟ ବୋଧହୁଏ । ଏତେବେଳେ ପ୍ରକୃତ-ଦେବାଙ୍କ ସୁଖମା ପ୍ରକୃତ
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଗୁରୁତ୍ବରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ବୋଲି ମାନବର
 ମୁକ୍ତ ପ୍ରାଣ ଶୀତକାଳର ଜଡ଼ିମା ପରିହାର କରି ବସନ୍ତ ପ୍ରଭାତର ଅନନ୍ତ
 ଶୋଭା-ସମୁଦ୍ରରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରଭାତରେ ଅମ୍ବତୋଟାରେ ବୃକ୍ଷ-
 ସମୂହର କାଞ୍ଚନ-ବିନ୍ଦୁମ-କାନ୍ତି ନବ କିଶଳୟଗୁଡ଼ିକରୁ ହିମ ମୁକ୍ତା-ହାର
 ଖସି ପଡ଼ୁଥାଏ । ନବୋଦିତ ସୌରକର-ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ସେ ସମସ୍ତେ
 ନୟନମନର ଯଥାର୍ଥ ଆରମ୍ଭଦାୟିନୀ ରଙ୍ଗଭୂମି ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ଗ୍ରାମ୍ୟ
 ଲୋକେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରେ ମଧୁର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପାନ କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ
 ସେ ସବୁ ଅନ୍ତର୍ହିତ । ଅମ୍ବଗଣା ଓ ଅମ୍ବକିଷ ଏ ସବୁର ସ୍ଥାନ
 ଅଧିକାର କଲୁଣି । ବରକୋଳ ପାଚିଲୁଣି । ପାଳଧୁଆ ପୁଷ୍ପରେ ଦିହୁଣ୍ଡଳ
 ଆଲୋକିତ । ପ୍ରାନ୍ତରମ୍ଭେ ଭରତୀର ଦିଗନ୍ତ-ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ-କୂଜନରେ
 ଶଦ୍ଦାୟମାନ ହେଲୁଣି । କୌଶଲ୍ୟା-ଗଙ୍ଗା-ପଦ୍ମବନର ଉପରିଭାଗରେ
 ଉତ୍କଳୀୟମାନ ସରାଳୀର ରବ ଜଳ-ଦେବାଙ୍କ ନୃପୁର-ନାଦ ପରି
 ଶୁଭିଲୁଣି । ରାହାଙ୍ଗର ପୁଷ୍କରିଣୀ ଓ ପାଟର ନୀଳ ଜଳରେ ହିଞ୍ଜଳର
 ମନୋହର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଏବଂ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ରକ୍ତ କର୍ମିଫୁଲର ଶୋଭା ଦୃଷ୍ଟି
 ଆକର୍ଷଣ କରୁଅଛି । ପୁରା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସମଗର ପାଟର ଜଳୋପରି
 ଧୂମାକାର ଅସଂଖ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ, ଯୁଦ୍ଧ, ପତଙ୍ଗ ବିଚିତ୍ର ନୃତ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି ।
 ହରିଅନା, ମୁକୁନ୍ଦ ଓ ପାଟଳୀରେ ପୁଷ୍ପାଦୂମ ହେଲୁଣି । ଏତେବେଳେ
 ପାଳଲହଡ଼ା ରାଜ୍ୟର ବିରାଟ ମାଲଗିରି-ନିମ୍ନ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ନାଗେଶ୍ବର ବନ
 ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ଧାରଣ କରେ । ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଏହି ପ୍ରକାଶ୍ଟ ନାଗେଶ୍ବର

ବନର ତୁଳନା ନାହିଁ । ପୁଷ୍ପିତ ନାଗେଶ୍ଵର ବୃକ୍ଷସମୂହ ବସନ୍ତ-ସମୀରଣରେ
ଅନୋଳିତ ହୋଇ ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ସୌରର ବିକାରଣରେ ସର୍ବଦା ବ୍ୟସ୍ତ
ଏବଂ ବନ-ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ନିର୍ଝର ସ୍ଵଚ୍ଛ ନୀର ଉଦ୍‌ଗୀରଣରେ ମତ୍ତ । ଏହା
ଦେଖିଲେ ବିଶ୍ଵସ୍ତବ୍ଧ । ଏବଂ ସୁଦ୍ରାଦପି ସୁଦ୍ରା ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୀତି ଶ୍ରଦ୍ଧା
ଏବଂ ବିଷାସର ଅମଳ ଶତଦଳ ପ୍ରଫୁଟିତ ହୁଏ ଏବଂ ମନରୁ ଅଶାନ୍ତି,
ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ, କଦାଚ୍ଚର ଏବଂ ଉଦ୍‌କାମ ଭାବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇଯାଏ ।

“ବାଣୀ-ପୁସ୍ତକ-ରଞ୍ଜିତ-ସ୍ଵପ୍ନେ
ଉଗବତ୍ତ ଭରତ ଦେବ ନମସ୍ତେ ।”

ବସନ୍ତ-ପଞ୍ଚମୀ ଦିନ ବାଗ୍‌ଦେବୀ ସରସ୍ଵତୀଙ୍କ ଆରାଧନା ବସନ୍ତାରମ୍ଭର
ପ୍ରଥମ ଉତ୍ସବ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଅଜବ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ । କିନ୍ତୁ ଏହି
ପୂଜା କେବଳ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ବାଳକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିବନ୍ଧ ନୁହେଁ ।
ଘରେ ଘରେ ଏହି ପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରକୃତଙ୍କ ସହିତ
ମାନବର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପୁସ୍ତକସା ବୃତ୍ତି ସମଞ୍ଜସୀଭୂତ କରି ମାନବ ଏହି
ଭାବରେ ପ୍ରକୃତର ଆରାଧନା କରିଥାନ୍ତି । ଶୀତାପଗମରେ ବସନ୍ତ-
ସମାଗମ ହେଲେ କୁହେଲିକା-ବିମ୍ବୁକ୍ତ ତପନର କରଣମାଳା ଯେତେ-
ବେଳେ ଧରଣୀ-ଗାନ୍ଧରେ ବିସ୍ତ୍ର ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ସରତ୍-ସରସୀ-ଜଳ
ବାଞ୍ଛିଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ସବିତାର ସେହି ରଜତ-କାନ୍ତି-ଭାତ ଘେନି ଫାଞ୍ଜି
କରେ, ତେତେବେଳେ ଷ୍ଠେତାମୂର୍ତ୍ତି, ଷ୍ଠେତପଦ୍ମାସନା ବାଣୀଙ୍କ ସାଧନାର

ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସମୟ । ଯେତେବେଳେ ବାହ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ମଳିନ-ମୌନ-ଭାବ ପରିହାର କରି ମୁଖର-ଭାବ ଧାରଣ କରୁଅଛି, ଯେତେବେଳେ ସୁକୃଷ୍ଟ କଳକଣ୍ଠ ନବୋଦ୍ଘାତ ଘନସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ଆରକ୍ତ କିଶଳୟୁରକ ମଧ୍ୟରେ ନିଜର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେହ ଲୁକ୍‌କ୍ଷିତ ରଖି ପଞ୍ଚମ ତାନ ଧରୁଅଛି, ଯେତେବେଳେ କୃଷ୍ଣକାୟ ଭ୍ରମର ନବ-ମ କୁଳିତ ଚୂଡ଼ମୁକୁଳ-ସୌରଭରେ ଆକୃଷ୍ଟହୋଇ ଗୁଞ୍ଜରୁଅଛି ଏବଂ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ହଳଦିବସନ୍ତ, ମୁନିଆ ଓ ଭରଦ୍ଵାଜ ପ୍ରଭୃତିର ସ୍ଵର ମିଶି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵରେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ-ରାଜ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି, ସେହି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବାଗ୍‌ଦେବାଙ୍କ ପୂଜାର ପ୍ରକୃତ ସମୟ । ବାହ୍ୟ-ପ୍ରକୃତ ତେତେବେଳେ ଶବ୍ଦମୟୀ । ବାହ୍ୟ-ପ୍ରକୃତରେ ଯେଉଁ ଭାବର ବିକାଶ, ଅନ୍ତଃ-ପ୍ରକୃତ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵତଃ ସେହିଭଳି ଭାବମୟୀ ହୋଇଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ଦକ୍ଷ୍ୟା-ଶିଶିର-ସିକ୍ତ ଅମଳ-ଧବଳ-ପ୍ରସୂନ-ରାଜି ଶୀତାଂଶୁର ଅଂଶୁମାଳା ବନ୍ଧରେ ଧାରଣ କରି ହସି ହସି ଜଗଦ୍‌ବ୍ୟାପିନୀ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଶୁଭ ସୁନ୍ଦରୀର ସୃଷ୍ଟି କରେ, ଯେତେବେଳେ

“ମୁକ୍ତାକାନ୍ତନିଭା ଦେବୀ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଜାଳବିକାଶିନୀମ୍ ,

ମୁକ୍ତାହାରୟୁତାଂ ଶୁଭ୍ରାଂ ଶିଶିଶଶ୍ଵବମଣ୍ଡିତାମ୍ ।”

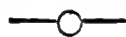
ଦେବାଙ୍କର ପୂଜା ହୋଇଥାଏ । ଧରଣୀ ନିଜର ଜଡ଼ଭାବ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନବୀନ ଉଦ୍ୟମରେ ଉତ୍ତେଜିତା ହୋଇ ଉଠିଲେ ବାଣୀପାଣିଙ୍କର ପୂଜା ହୁଏ । ବସନ୍ତ-ପଞ୍ଚମୀ ଦିନ ପ୍ରକୃତର ହରିଦ୍‌ବନାନୁରାଗ-ଶାୟିତ ମଳୟାଦିଳ ସମ୍ପୋଗ କରୁଁ କରୁଁ ମଧୁର ଏବଂ ମୃଦୁଳ ଭାବ-ସ୍ରୋତର

ପ୍ରଥମ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଯୋଗୁଁ ସମସ୍ତେ ଶ୍ୱେତପଦ୍ମାସନା ବାଗ୍‌ଦେବୀଙ୍କ ଆରାଧନା କରନ୍ତି ।

ଅନେକ ଲୋକ ମନେ କରନ୍ତି, ସରସ୍ୱତୀ-ପୂଜା କେବଳ ବାଳକ-ବାଳିକା ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କ ଉତ୍ସବ । ଶିଶୁର ମନୋବୃତ୍ତି ଯେତେବେଳେ ନବୋଦ୍ଭିନ୍ନ-କଳିକାବତ୍ କେବଳ ବିକାଶ-ପଥରେ ଅଗ୍ରସର—ଯେପରି ଶୁଭ୍ରା ନବମଞ୍ଜିକା ପୁରେ ପୁରେ ଅମଳ-ଧବଳ-ଦଳ-ମାଳା ଅଲ୍ଲେ ଅଲ୍ଲେ ବିକଶିତ କରିବାର ଉପହାସ କରୁଅଛୁ—ଜୀବନର ସେହି ସ୍ଥିତ୍ୱୋତ୍କଳ ସମୟରେ ଶିଶୁ ହୃଦୟର ବ୍ୟାକୁଳତା-ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ବିଦ୍ୟାଦାୟିନୀ ବାଣୀଙ୍କ କୃପା ଭ୍ରମା କରେ । ଜୀବନର ସେହି ସ୍ଥିତ୍ୱୋତ୍କଳ-କାଳରେ ବାଣୀଙ୍କ ରଜନ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାହା ବୋଲି ଯୁବା, ପ୍ରୀତି, ବୃଦ୍ଧ ବା ଅତି ବୃଦ୍ଧ ଯେ ଭରତଙ୍କ ସେବା କରିବେ ନାହିଁ—ବାହ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ସହିତ ମାନବପ୍ରକୃତିର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରଖି ଉନ୍ନତ-ପଥରେ ପ୍ରଧାବିତ ହେବେ ନାହିଁ, ଏହା ମନେ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଏହି ବାଣୀଙ୍କ ସାଧନାରେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରି ଆଦିକବି ବାଲ୍ମୀକି କବୀନ୍ଦ୍ର-ପଦବି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେହି ଚତୁର୍ମୁଖ-କଣ୍ଠ-ଶୃଙ୍ଗାଟକ-ବିହାରଣୀ ସରସ୍ୱତୀ ଭରତାୟ କବିକୁଳର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା । ଏହି ବାକ୍ୟଦେବୀ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାଦେବୀଙ୍କର ସୂକ୍ଷ୍ମ-ସୂଚୀ ଏବଂ ବାକ୍ତୃତ୍ୱ-ତନ୍ତ୍ରର ବିଚିତ୍ର ବିନ୍ୟାସଯୋଗୁଁ ଅନନ୍ତ ଜଗତପଟର ନିର୍ମାଣ-କାର୍ଯ୍ୟ ସୁକୌଶଲରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । କାଳଦାସ, ଭବତୁଳ ଏବଂ ଶ୍ରୀହର୍ଷ ପ୍ରଭୃତି ମହାକବିମଣ୍ଡଳୀ ଏହି ବାଗ୍‌ଦେବୀଙ୍କ ଆରାଧନାରେ ସିଦ୍ଧମନୋରଥ

ହୋଇ ପୀୟୂଷ-ନିଷ୍ୟନ୍ଦିନୀ-କବିତାକୁଞ୍ଜର ସୃଷ୍ଟି କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । କଣାଦ,
ଗୌତମ, କଣ୍ଠ, ପାଣିନି, କାତ୍ୟାୟନ ପ୍ରଭୃତି ମହର୍ଷିଗଣ ଜଗତରେ
ଜ୍ଞାନର ସିତ-ରଶ୍ମି ବିକୀର୍ଣ୍ଣ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ବସନ୍ତ-ପଞ୍ଚମୀ !
ତୁମ୍ଭର ଶୁଭ୍ରହରେ ବାଣୀଙ୍କର ଆରାଧନା କରି ଯେପରି କୃତାର୍ଥ ହେଉ-
ଥାଏ, ଏହି ଶିକ୍ଷା-ଭିକ୍ଷା ଦେଉଥାଅ । ଏ ଘନ ଘ୍ରାଣ ଉତ୍କଳର ଘରେ
ଘରେ ତୁମ୍ଭର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ହେଉ । ହେ ଶାରଦେନ୍ଦ୍ରବଦନା, ଅରବିନ୍ଦା-
ସନା ବାଣୀ ! ତୁମ୍ଭର କିହତ୍ କରୁଣା-କଲ୍ଲୋଳିନୀ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର
ଚିର ନିଜାତ ପୂର୍ବଗନ୍ଧ ସହଜରେ ଅପସାରିତ କରିଥାଏ । ଏହି ଦାରଦ୍ର୍ୟ-
ନିପୀଡ଼ିତ ଉତ୍କଳର ଲଲିତ-ଲକ୍ଷିତ ନିଷ୍ଠୁରାକ୍ଷର ତୁମ୍ଭର କରୁଣାପାଳ-
ହୃଦ୍ଧି ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ଅପମୃତ ହେବାର ନୁହେଁ । ମାତଃ କାଶୀରାୟ ! ଏତିକି
କେବଳ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଗୁହ୍ମିତ ହେଉ ।

କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ବଳଦେବଜୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଏହି ବସନ୍ତ-ପଞ୍ଚମୀ ଦିନ
କାନ୍ଥୀ-ଯୁକ୍ତ-ଯାତ୍ରା ଏବଂ ମାଣିକା ଗଉଡ଼ୁଣୀର ଅଭିନୟ ଉତ୍କଳରେ
ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ବିଷୟ । ଯେଉଁମାନେ ଏହା ଦେଖି ନାହାନ୍ତି,
ସେମାନେ ଥରେ ଦେଖି ଚରତାର୍ଥ ହେଉନ୍ତୁ ।

ବସନ୍ତ-ପଞ୍ଚମୀ ଉତ୍ସରୁ ଶିବରାତ୍ରି । କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ, ନବିନ
ଅକ୍ଷକାରରେ ବିଶ୍ଵଚରଣର ଆରାଧନା । ଅକ୍ଷକାର-ରାଶି ଘନାବୃତ୍ତ ହୋଇ
ଯେପରି ବିଶ୍ଵ ସଂସାରରେ ଅକ୍ଷକାରର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଅଛି । ତମିସ୍ରା

ରଜନରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଅନିର୍ବଚନୀୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିକଶିତ ହୁଏ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା, ଆଶା ଓ ସୁଖପ୍ରବୃତ୍ତି ଯାହା ହୃଦୟରେ ଅଧିକ, ସେ ଅଲୋକ-ରକ୍ତ । ଯାହାଙ୍କ ହୃଦୟ ବିଷାଦ, ନିରାଶା ଏବଂ ଅତ୍ୟୁତ ଉପାଦାନରେ ଗଠିତ, ସେ ଅନ୍ଧକାରର ଉପାସକା ଅମାବାସ୍ୟାର ନିଶୀଥ କାଳରେ ଘନାତୁତ ଅନ୍ଧକାରସ୍ତୂପ ମଧ୍ୟରେ ବସି ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଅନନ୍ତ ନୀଳମାମୟ ଶୂନ୍ୟଦେଶରେ ଦିଗନ୍ତପ୍ରସାରିତ ଗାତ୍ରନୀଳମାମୟ ଗଗନ-ପଟରେ ଅନନ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ ଶୋଭା ଅବଲୋକନ କରେ, ସେତେବେଳେ ଏକପ୍ରକାର ଅବକ୍ରବ୍ୟ ଭବୋଚ୍ଛ୍ୱାସରେ ମନଃପ୍ରାଣ ଉହ୍ଲି ପଡ଼େ । ସୃଷ୍ଟିରହସ୍ୟର ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟର ପରିଚୟ ଯଥାରୂପେ ତମୋମୟୀ ରଜନୀ । ପ୍ରକୃତ-ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତା ଅନନ୍ତ-ନକ୍ଷତ୍ରରୂପ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅକ୍ଷରବଳୀରେ ଭ୍ରାନ୍ତ ପାର୍ଥବ-କ୍ଳେଦ-କ୍ଳେଷ ମାନବ ନିମିତ୍ତ ଅନନ୍ତ ଜୀବନର ଆଶା ଲେଖି ରଖିଅଛନ୍ତି, ଏହି ଜ୍ଞାନ ସ୍ୱଭବତଃ ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ନିବିଡ଼ ତମସିନୀରେ ଶିବରାତ୍ରି ଉତ୍ସବର ଅଲୋକମାଳା ପୁରୀ-ଲୋକନାଥଙ୍କ ଲଙ୍କା-ଆମ୍ର-କୁଞ୍ଜ-ପରିଶୋଭିତ ସିକତା-ଭୂମିରେ, ଶ୍ୟାମଦ-ସଙ୍କୁଳ, ବନସ୍ପତ୍ତିଗହନ କର୍ପିଳାସ ଏବଂ ମହାବିନାୟକ ପର୍ବତର ଗାତ୍ରରେ ଶୋଭା ପାଉଅଛି । ଶାସ୍ତ୍ରକାର କହିଅଛନ୍ତି, “ଜ୍ଞାନାନୁକ୍ରିଃ”—ଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ମୁକ୍ତିଲାଭ ହୁଏ । ଜ୍ଞାନହିଁ ହୃଦୟରେ ଅମାନଶାର ଅନ୍ଧକାର ବିଲୁପ୍ତ କରି ଆପଣାର ପ୍ରଭବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ପାରେ । ଅନ୍ଧକାର-ସ୍ତବ୍ଧ ରଜନୀ ଶିବୋପାସନାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସମୟ । ଏହି ଅନ୍ଧକାରରେ ଜ୍ଞାନ ବର୍ତ୍ତିକା ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରି (ଜାଗର-ଘାସ

ଜାଲ) ପ୍ରତି ପ୍ରହରରେ ସେହି “ସତ୍ୟ ଶିବ ସୁନ୍ଦର”ଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରବାର ପ୍ରଣାଳୀ ଅଭିଶପ୍ତ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ।

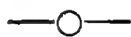
ବସନ୍ତ ! ତୁମ୍ଭ ରାଜହରେ କେତେ ପର୍ବ ଉତ୍କଳର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇ ସେହି ସବୁ ସ୍ଥାନର ଶୋଭା ସମ୍ପାଦନ କରେ । ପୁରୀରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ ଓ ଗ୍ରାମରେ ଦୋଳ-ଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବ—ମୃଦଙ୍ଗ କରତାଳ ଧ୍ବନିରେ ଦିଗନ୍ତ ପ୍ରକାଶିତ କରି “ଠାକୁର ବିମାନ-ମେଳନ” ଘୋଷଣା କରୁଥାଏ । ସହସ୍ର ସହସ୍ର ନର-ମୁଣ୍ଡ ଫରୁରାଉଛନ୍ତି ହୋଇ ଆସ୍ୟକମଳ ଉଦ୍‌ଘାତ ଏବଂ ପ୍ରୟୁକ୍ତି-ରାଗ-ରଞ୍ଜିତ ଦିଶୁଥାଏ । ତେଣେ ଯାଜପୁରର ବୈତରଣୀ ତଟରେ କାରୁଣୀ-ମେଳା ଏବଂ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଅଶୋକାଷ୍ଟମୀ ମେଳାରେ ଅସଂଖ୍ୟ ନର-ନାରୀର ସମାଗମ ବିଚିତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ! ଅଶୋକାଷ୍ଟମୀରେ ଶୋକ ନିବାରଣାର୍ଥ ଅଶୋକକଳିକା ସେବନରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଗ୍ରହପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ “ବସନ୍ତ-ଗୁଣ୍ଡିଚା”ରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରଙ୍କ ରଥ ଟାଣିବାର ତପ୍ତରତା ମିଶି ଉଦ୍‌ଘାତର ପ୍ରବଳ ବିକାଶ ଦେଖାଇ ଦିଏ ।

ମଧୁ ପାର୍ବଣ ମଧ୍ୟରେ ରାମନବମୀ ଯାତ୍ରା ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏହା ଉତ୍ତରୁ ଦମନକ-ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ । ଏହି ଯାତ୍ରା ଯୋଗେ ବଳ ପୁରୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଦୟା ନଦୀ-କୂଳ ଘୋରଭୟା

ଗ୍ରାମରେ ଅନେକ ଦିନରୁ ଏହା ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଅଛି ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନ
ଏହା ଭିକାରୀପୁରରେ ଅତିମୂରସହକାରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଉଅଛି ।

ବସନ୍ତର ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀରେ ତାଳଚେର ରାଜ୍ୟ ଗୋପାଳ-
ପ୍ରସାଦ ଗ୍ରାମରେ ହିଙ୍ଗୁଳା ଦେବୀଙ୍କ ଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଗୋପାଳ-
ପ୍ରସାଦ ଗ୍ରାମରେ ପଥରକୋଇଲା ଖଣି ଥିବାରୁ ସେହି ଖଣିରେ ଅଗ୍ନି
ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇ ସ୍ବତଃ ଉଦ୍ଭୂତ ହେଲାପରି ଦିଶେ । ଏଣୁ ସାଧାରଣ
ଲୋକେ ଏହାକୁ ହିଙ୍ଗୁଳା ଦେବୀଙ୍କ ଅଗ୍ନି କହିଥାନ୍ତି । ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା
ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ଅଗ୍ନିରେ ଜୀବନ୍ତ ଛଗ, ମେଷ ଓ କୁକୁଟ ପ୍ରଭୃତି
ନିକ୍ଷେପ-ପ୍ରଥା ବନ୍ଧୁକାଳରୁ ଚଳି ଆସୁଅଛି, ଏଣୁ ଏହାର ସମାଲୋଚନାରେ
ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ନ ଥିଲେହେଁ ଏଭଳି କହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ଯେ
ଏହା ଗୋଟିଏ ନିତାନ୍ତ ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରଥା । ଏହି ଯାତ୍ରାରେ ବାମଣ, ଲହଡ଼ିଆ,
ଅନୁଗୁଳ, ତେଜାନାଲ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ପ୍ରାୟ ୮ । ୧୦
ହଜାର ନରନାରୀ ରୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି ।

ବସନ୍ତ ! ପୁରୁଷକୁ ବସନ୍ତନ କର ତାହା ସ୍ଥଳରେ ନୂତନର
ଆନନ୍ଦର ତୁମ୍ଭର ଚରନ୍ତନ ଅଭ୍ୟାସ । ପ୍ରକୃତର ସମ୍ପଦଗୁଡ଼ିକର
ପୁରୁଷନାଶ ତୁମ୍ଭେ ନେଇ ନୂତନ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଅ । ପ୍ରାଣିରାଜ୍ୟରେ

ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭର ଅପୂର୍ବ ଲୀଳାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ନାହିଁ ପରା ? ତୁମ୍ଭର ଆଶମନରେ
 ସପମାନେ ନିଜର ଖୋଲ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି, ଗୋସୁର, ତମ୍ଭ ପ୍ରଭୃତି
 ବିଶାଳ ଭୂଜଙ୍ଗସମୂହ ନବକଞ୍ଚୁକ-ବିଭୂଷିତ ହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀୟ ଯୌନାର୍ଯ୍ୟ-
 ଶୁଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉଦ୍ୟାନ ଓ ଶ୍ରାବଣ ହୁଅନ୍ତି !

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଆସିଲା । ମଧ୍ୟାହ୍ନର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରୌଦ୍ରରେ ନଦୀକୂଳସ୍ଥ ଅମ୍ବ-
ତୋଟାରେ ହଳଦିଏବନ୍ତର ରାବ ଘେନି, ଦିଗ୍ଗଲମ୍ବ ନଦୀସୈକତ ଓ
ଦୂରବିସ୍ତୃତ ନଦୀତଟ ରଣକୁହେଳୀ ଧାରଣ କରି, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ପ୍ରାକାଳରୁ
ରଣକୁହେଳୀ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଆକୃତ କରିବାର ରୁଷ ଦୃଶ୍ୟ ସହିତ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ
ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ସିନ୍ଦୂରମୁଣ୍ଡର ରାବରେ ବୃକ୍ଷାବଳୀ
କମ୍ପିତ ହୁଏ । ଲାଲ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଯେପରି ଗ୍ରୀଷ୍ମକୁ ସାଦର ସମ୍ମାନ
କରୁଥାଏ । ଫୁମ୍‌ଗଃ ରୌଦ୍ରର ପ୍ରାଣୀର୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତ ନୀରବ ହୁଏ—
ଗୁଡକର ଶବ୍ଦ ଶୁଭେ । କାକର ସ୍ବର ମଧ୍ୟ ନୂତନ ଧରଣର ବୋଧ
ହେଉଥାଏ । ମୃତ୍ତିକା ତୃଣଶୂନ୍ୟ ଓ ଦଗ୍ଧପ୍ରାୟ ବୋଧହୁଏ ଏବଂ ମଧ୍ୟାହ୍ନର
ଧୂଳି ଓ ଶୁଷ୍କପତ୍ର ଘେନି ଉଡ଼ୁ ଘୂଣ୍ଟିବାୟୁ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ସାଧାରଣ
ଲୋକେ ଏହାକୁ “ଖଣ୍ଡିଆ-ଭୂତ” କହନ୍ତି ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳର ଅପର ନାମ ନିଦାଘ । ଏହି ସମୟରେ ନିତାନ୍ତ ନିଷ୍ଠୁର
କଠୋର ଏବଂ ଦୁର୍ନିଶ୍ଵାସ ରୁଷ ଦୃଶ୍ୟାବଳୀରେ ଦିଗ ଦିଗନ୍ତ ପରିପୁରିତ
ହୁଏ । ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂସାରର ନୈମିତ୍ତିକ ଘଟଣା । ବିଚିତ୍ରତାମୟୀ ପ୍ରକୃତି
ଦେବା ନବ ବେଶ ପରିଧାନ କରି ସଂସାର-ରଙ୍ଗଭୂମିରେ ନୂତନ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ନୂତନ ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହି ସମୟର ସୁମନ-

କୁସୁମଧଂଜୁଳି ଫମ୍ପୀରଣର କଞ୍ଚୋଳମୟ ଅନମୋଚ୍ଛ୍ଲାସ ଏବଂ ପରିଶାମ-
ରମଣୀୟ ଦିବସର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଉଷା ଓ ଅରୁଣର ମଧୁର ହେମଲୀଳାର
ଫଲକ ଉଷଧି ରକ୍ତିମ ଆଭାରେ କବିକଳ୍ପନାର ଆଦାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା
ପରି ବୋଧହୁଏ ।

ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ କୁକୁରଫମ୍ପୁର ଛାୟାରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଆଦ୍ରଲେଳ
କହା ବାହାର କରି ଧକେଇ ହେଲେଣି । ଅମ୍ଳ ଉପବନ ଅଧବା ବଟ-
ମୂଳରେ ଛେଳି, ମେଣ୍ଟା ଏବଂ ଗୋ-ଗୋଷ୍ଠ ଛାୟାରେ ଶୟାନ ଅଧବା
ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ନିଦ୍ରାସୁଖ ସମ୍ବୋଧନ କଲେଣି । ଦୂର-ବିସ୍ତୃତ ନଦୀ-
ସିକତ ଝଲଝଲ ଦିଶୁଅଛି । ଦିଗୁଳୟ ମୂଳରେ ପର୍ବତମାଳା ଧୂମାୟିତ
ବୋଧ ହେଉଅଛି । ବାଲକମାନେ ଅମ୍ଳକଷି ଗୋଟାଇବାରେ ବ୍ୟତି-
ବ୍ୟସ୍ତ । ବୁଦ୍ଧା ଛାଇରେ ପ୍ରଜାପତି ଓ ନାନା ପ୍ରକାର ପତଙ୍ଗସମୂହ ଉଡ଼ି
ବୁଲିବାରେ ଏବଂ ପକ୍ଷିମାନେ ବୃକ୍ଷ-ବଲ୍ଲଳ-ଫଲଗ୍ନ କାଟି ଆହାରରେ
ବ୍ୟାପୃତ । ମହାସପଲ କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ର ଜଳରେ ଆକାଶ-ନିମଜ୍ଜିତ ହେଲେହେଁ
କଳା ପିଠିଗୁଡ଼ିକ ଜଳ ମଧ୍ୟରୁ ମୁଗୁନପ୍ରସ୍ତର-ଖଣ୍ଡ ପ୍ରାୟ ଦୂରରୁ
ପ୍ରଜୟମାନ ।

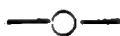
ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା, କୋଣାର୍କ ଓ ହରଚଣ୍ଡୀ ପଥରେ ଏବଂ ଚିଲିକା ପଥର
ବିପାଳ ଟଙ୍କାଝୁମିରେ, ମହାନଦୀ, ବ୍ରାହ୍ମୀ ଏବଂ ବୈତରଣୀର ଅନୁପ ଦେଶସ୍ଥ

ତରୁଣ୍ୟ ବେଶାୟୁର୍ଯ୍ୟ ପାଟରେ ମରାଚକା ନିଜର ଦାରୁଣ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି । ପୁରୀର ସମଗର, ବାଙ୍କିର ଅଶୁପା ଏବଂ ମଧୁପୁର ଗଡ଼ ନିକଟସ୍ଥ ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ପାଟସମୂହରେ ଡାକ୍ତର ଧାନର ଶ୍ୟାମଳ କ୍ଷେତ୍ର ନୟନରଞ୍ଜନ କରୁଅଛି । ବଟବୃକ୍ଷର ପତ୍ରସମୂହ ନୂତନ ରୂପରେ ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଚକ୍ଳଣ ଓ ହରିତାୟମାନ ହେଲେଣି । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଦ୍ମରାଗପ୍ରଭ ଚଟ-ପଲ ଶୋଭାରେ ଗଛସମୂହ ନେତ୍ରପ୍ରୀତି ସମ୍ପାଦନ କରୁଅଛି । ଅଶ୍ରୁତ ବୃକ୍ଷର ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ତାମ୍ର-ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣରେ ସୁଦୃଶ୍ୟ ହେଲେଣି । ଚୈତ୍ର ଏବଂ ବୈଶାଖ ପ୍ରକୃତହିଁ ପଞ୍ଜବ-ଶ୍ୟାମଳ ମାସ ।

ପ୍ରାତଃକାଳର ରଣ-କୁହେଲୀରେ ଶିଶିର ବିନ୍ଦୁଦେନ ନବ-ପଞ୍ଜବ-ଶ୍ୟାମଳ କ୍ଷୁଦ୍ର ନିଷିଦ୍ଧ ତରୁ କମ୍ପିତ କରି ମଳୟ ବହୁଅଛି । କ୍ଷେତ୍ର-ସମୂହର କେତକାଂଶରେ ଗୁପ୍ତ ହେଲେଣି । ପବନ ଖୁସିତ ଶିରାସ ଏବଂ ପାଟଳୀର ସୁଗନ୍ଧ ବହନ କରି ଆଣୁଅଛି । ଉଦୟକାଳରେ ଅନେକ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ରଣ-କୁହେଲୀରେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତି ବିଶାଳ ରକ୍ତ-କୋକିଳଦଳ ଶୋଭା ପାଉଅଛି । ଅଗ୍ନିକୁମାରୀ (ଭୃଗୁପୋତା), ଭଲଷ୍ଠ, ପିରିକ, ଶଗଡ଼ବାଟୁଆ, ବେତ ପ୍ରଭୃତି ରୂପାମାନ ନୂତନ କଳେବର ଧାରଣ କରି ମନ୍ଦ ପବନରେ ଆନୋଳିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ନଅରକୋଳି ଗଛର ଡାଳ ସବୁ ହରିଦ୍ରାଭ କୋଳସମୂହରେ ଗ୍ରସ୍ତ ପ୍ରାୟ ଦିଶୁଅଛି । ଘୋର ରୌଦ୍ର ସମୟରେ ବନ୍ୟ ଜଈଭୂମିରେ ବରାହ ଏବଂ ଶୁକରମାନେ

ଗୋଟିଏ ଖୋଳିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହୁଅଛନ୍ତି । ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ପବିତ୍ର ଏବଂ
ବନଭୂମିରେ କୋଚିଲାଖାଇ ଏବଂ କପୋତର ରବ ସମୟ ସମୟରେ
ଶୁଭୁଅଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟତୋଟାରେ ହଜିଦିବସନ୍ତ ପଥକମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱକାୟ
କଣ୍ଠସ୍ୱରର ନମୁନା ଉପହାର ଦେଉଅଛି । ବନ୍ଧୁର-ନୟା-ସୈକନ୍ତ-ତଟ
କ୍ଷୀରକୋଳି ଫୁଲରେ ଧବଳିତ ଏବଂ ସୁରଭିତ ହେଉଅଛି । ଶଗଡ଼-
ବାଟୁଆ ନିକୁଞ୍ଜର ହରିତମା ଅତି ସୁନ୍ଦର ବୋଧ ହେଉଅଛି । ଜନ୍ମାଖାଇ
ଗଛ ଫଳ-ଭୂଷିତ ହେଲୁଣି । କମିନା-କୁସୁମ-ସୌରଭରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ
ଚହଟି ଉଠୁଅଛି । ନୟା ପଟୁ ଭୂମି ଶିବ-ପ୍ରିୟ ଗଣାଣ (ଗଇଣ) ଫୁଲରେ
ଅଛନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବରୁଣ ଓ ତରୁଣ ଫୁଲ ଆବିର୍ଭୂତ
ହେଲୁଣି ।

ଉତ୍କଳର ସମସ୍ତ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଦେଶର ପବିତ୍ର ଏବଂ ବନଭୂମିରେ
ଦାବାଗ୍ନି ଜଳି ଉଠିଲୁଣି ଏବଂ ଏଥିରେ ବନଭୂମି ସବୁ ଦିବସରେ ଧୂମାୟିତ
ଏବଂ ରାତ୍ରିରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳାଲେଖାକାଶ ହେଲୁଣି । ବନଭୂମିର ପଲ୍ଲବ-
ସମୂହରେ ଶିକାରମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲୁଣି । କୌଣସି ଜନ୍ତୁ ପାଣି ପିଇବାକୁ
ଆସିଲେ ଶିକାରମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଆଉ ନିସ୍ତାର ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ରତଟ ଓ
ନୟା-ପଠାର ବେଶାବନରେ ଅଗ୍ନିର ଭ୍ରଷଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଦିଶିଲୁଣି । ହରିଣଯୂଥର
ବିପଦ ଉପସ୍ଥିତ । ଅଗ୍ନିମୁଖରୁ ପଳାୟନ କରି ଶିକାରଙ୍କ ହାତରେ
ମେରୁଅଛନ୍ତି । ହାୟ, ନିଷ୍ଠୁର ରବିତବ୍ୟ !

ଅନ୍ଧକାର ରାତିରେ ମନ୍ଦିର ବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ଭଞ୍ଜକୂଳର ଶୁଭ୍ରମେନ ଏବଂ ପଦ୍ମ ମନ୍ଦିର ଆସାଦନ-ସଞ୍ଚାର ବିକଟାନନ୍ଦଧ୍ବନରେ ଅଧିକାଂଶ ବନଭୂମି ପୂର୍ଣ୍ଣ । ମାତ୍ର “ତାଳି-ପାରଧ” ପ୍ରଭବରୁ ସମୟ ସମୟରେ ଭଞ୍ଜକୂଳ ଆସନ-ମୃତ୍ୟୁ-ଚକ୍ରରେ ମନସ୍ତ୍ୟନ୍ତ୍ରଦୟ ବିଦାୟ ହେଉଅଛି । ବାସ୍ତବିକ ଭଞ୍ଜକୂଳ ମୃତ୍ୟୁ-ଯନ୍ତ୍ରଣା-ଜନିତ ବିଳାପଧ୍ବନି ହୃଦୟକୁ ଏକାବେଳକେ ସ୍ତବ୍ଧ କରିଦିଏ ।

—୦୫୫୫୦—

ଦକ୍ଷ୍ୟା ସମୟରେ ଶିଶୁପତି ପୁଣିର ସୁଗନ୍ଧ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମରୁ ଧାନ୍ୟ-କ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସାନ୍ଧ୍ୟାଦୟେ ସମୀରରେ ଭାସି ଆସୁଅଛି । ଶିଶୁପତି ଶେଷରେ ପାଟଳୀ ସେହି ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବ ।

ଦକ୍ଷ୍ୟା ପରେ ଘର ପାଖର ସିନ୍ଧୁ ଓ ଚୈତନ୍ୟ ଗଛର ପତ୍ର ସବୁ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ଗଛ ନିହିତ ହେଲା ପ୍ରାୟ ଦିଶୁଅଛି । ମାତ୍ର କଦଳୀ, ଘନନା ଗଛ ଏବଂ ଲେଉଟିଆ ଶାଗ ଅର୍ଦ୍ଧରାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାଗରତ । ଅର୍ଦ୍ଧରାତି ଉତ୍ତରୁ ଏମାନଙ୍କର ପତ୍ର ମୁଦ୍ରିତ ହେଲା ପରି ଦିଶିବ—ଏମାନେ ଶୋଇବେ । ଅର୍ଦ୍ଧରାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁହସ୍ତଙ୍କ ଘରେ କେହି ଅତିଥିଙ୍କର କାଳେ ଶୁଭ୍ରମେନ ହେତୁ ପ୍ରୟୋଜନରେ ଲାଗି ପାରନ୍ତି, ଏହା ଭାବି ଏମାନେ ଶୋଇ ନାହାନ୍ତି—ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରବାଦ ବାକ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦର୍ଶିତ ପକ୍ଷରେ ସମୀଚୀନ ବୋଧ ହୋଇଥାଏ ।

କେନ୍ଦ୍ରା-ରାତିରେ କେଳି, ଚିତ୍ତର ଏବଂ ରାତିଶେଷରେ କଳିମୟୀ

ଦିନାନ୍ତରରେ ଅଥବା ଏକଦିନରେ ଘର ଦେଉଥିଲୁ । ତନ୍ତ୍ର ଅନେକ
ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟକୁ ଉଠି ସୁଦ୍ଧା କୁହେଲିରେ ଆସୁ । ଶୁଦ୍ଧିର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ମଳିନ
ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ଦୂରସ୍ଥିତ ପଦ୍ମତାଙ୍କର ରେଖା ଅସ୍ପଷ୍ଟ-ଧୂମିତ
ପ୍ରଜ୍ଞାମାନ । ଘୋର ଗ୍ରୀଷ୍ମରେ ବାଦୁଡ଼ିମାନେ ଫନ୍ଦାରେ ନିଘାସିତରେ
ପଡ଼ି ଯାଉଥିଲୁ ଏବଂ କେହି କେହି ମରି ଯାଉଥିଲୁ ।

ବୈଶାଖର ପ୍ରଥମ ଦିବସରେ ପଣାଫଳାନ୍ତି ଉତ୍ସବ ପ୍ରତି ଘରେ
ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ନିଜର ବେଦନାପରିପ୍ଳୁତ ବିଷାଦ-
ସ୍ମୃତିସମାକୁଳ ପୁରାତନ ବର୍ଷର ଦୁଃଖଦୈନ୍ୟମୟ ଜାଣି ଯବନିକା
ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଅଭିନବ ବେଶରେ ଜୀବନର ନୂତନ ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭ
କରୁଥିଲୁ । “ପଣାଫଳାନ୍ତି” ଏହାର ଉଲ୍ଲୋଧନ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଣ୍ୟବାୟିକା, ଦରିଦ୍ରର କୁଟୀର, ଧନର ଅଞ୍ଚଳିକା ସର୍ବଦା
ଆଜି ଗୋଟିଏ ଐକତାନିକ ଆନନ୍ଦକୋଳାହଳର ହୃଦ୍ଭୋଳ ପ୍ରବାହିତ
ହେଉଥିଲା । କେହି କହି ଦେଉ ନାହିଁ, ଆଜି ନବବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିନ ।
କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଆଜି ବସୁନ୍ଧରା ସୁନ୍ଦର ଆନନ୍ଦପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରଭାତ
ସୂର୍ଯ୍ୟର କରଣ ଆଜି ସୁମଧୁର । ବନରାଜି ଗାଡ଼ି ହରିଡ଼ମା ବେଶ ଧାରଣ
କରି ବର୍ଷାଗୌରବରେ ଯେପରି ଆଜି ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଥମ ଦିବସର ମନୋଜ୍ଞ
ଶୋଭା ବିସ୍ତାର କରୁଥିଲା । ଗ୍ରାମପାଣ୍ଡୁ ପୁଲ୍ଲାଗ ବନର ହରିଡ଼ମା
ସଦାପେକ୍ଷା ମନୋହର ବୋଧ ହେଉଥିଲା ।

ଦୁଇଘଣ୍ଟ ବେଳ ହେଲା ଉତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥ ଘର ତୁଳସୀ ଚିତ୍ରର ନିକଟରେ ପୂଜାର ଉଦ୍ୟମ ଲାଗିଅଛି । ଚିତ୍ରର ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଛମୁଣିଆ ବନ୍ଧା ହେଲାଣି । ଗୃହଣୀମାନେ ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ ସମାପନାନ୍ତେ ପୂଜାର ଆୟୋଜନରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେଣି । ଗୋଟିଏ ସାନ ଥାଲୀରେ କେତେକ ଓଦା ଅରୁଆ ଚାଉଳ, ଓଦା ମୁଗ, କମ ପ୍ରଭୃତି ଏବଂ ଅପର ଥାଲୀରେ ଛତୁ ଓ ଗୁଡ଼ମିଶ୍ରିତ ନୈବେଦ୍ୟ ସଜ୍ଜିତ ହେଲା । ଗୋଟିଏ ଡାଲରେ ମଞ୍ଜିକା, କରଗାର, ମନ୍ଦାର ଓ କାଠରଙ୍ଗଣୀ ଫୁଲଗୁଡ଼ିଏ ଏବଂ କେତେକ ତୁଳସୀ ପତ୍ର ସଂଗୃହୀତ ଓ ସଜ୍ଜିତ । ଚନ୍ଦନପେଡ଼ିରେ ଚନ୍ଦନ ଘଷି ଧୂସଦାମ୍ଭରେ ଅଗ୍ନି ଏବଂ ଝୁଣା ଦେଇ ରମଣୀମାନେ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ଉତ୍ତର ଦେହରେ ଚନ୍ଦର ଏବଂ ମୁଣ୍ଡରେ ଓଦା ଗାମଛା ଧାରଣ କରି ଛତ୍ରହସ୍ତ ପୁରୋହିତ ଯଜମାନ ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପଦପ୍ରସାଳନ କରି କୁଣାସନୋପବିଷ୍ଟ ହୋଇ ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରେ ପୂଜା ଶେଷ କଲେ ଏବଂ ତୁଳସୀଚିତ୍ରର ଉପରସ୍ଥ ଛମୁଣିଆରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ସଜ୍ଜିତ ମୃଦୁଠରେ ଜଳଦାନ କରି ଚାଉଳ ପ୍ରଭୃତି ନୈବେଦ୍ୟ ଗାମୁଛାସ୍ଥ କରି ଦକ୍ଷିଣାନ୍ତ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଯଜମାନଙ୍କ ଗୃହକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଆଜି ଗୁଡ଼ସଂଯୋଗରେ ଛତୁ ଆହାରର ବିଧି ସମପ୍ରାୟ ଘରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉଅଛି । ବାଲକ ବାଲନମାନଙ୍କ ମୁଖ ହାସ୍ୟବିକାଶିତ ।

ଗ୍ରାମର ପୁରାଣ ବନ ପାର୍ଶ୍ବ ଦେଇ ପ୍ରଶସ୍ତ ରଥୀ ସୁଦୀର୍ଘ ଭୃଜଜୀବତ୍
ବିସର୍ପିତ ଗଛରେ ଚଢ଼ି ଯାଇଅଛି । ଏହି ରାସ୍ତା ଉପରେ କେହି
ଅବସ୍ଥାପନ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଟିଏ ଜଳଛତ୍ର ବସାଇଅଛନ୍ତି । ୨ । ୪ ଜଣ
ଗଲଦର୍ମ ପଥକ ଅତିକଷ୍ଟରେ ଆସି ଏହି ଛତ୍ର ନିକଟରେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ
ବସି ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଦୟାମିତ୍ରିତ ଜଳ ପାନ କରି ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେଲେ ।
ନବ-ବର୍ଷ ପ୍ରବେଶର ଶୁଭକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏଭଳି ଜଳଛତ୍ର ସ୍ଥାପନର ବିଧି ଉତ୍କଳର
ଅନେକାଂଶରେ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ଏବଂ ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ।

ଏହି ଦିନ ଉତ୍କଳର ଦିର୍ଘତ୍ର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନରେ ବୃହତ୍ ମେଳା ବସେ ।
ଗୋଟିଏ ଝଙ୍କଡ଼ର ଶାରଳା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଏବଂ ଅପରତ୍ର
ବାଙ୍କିର ଚଢ଼ିକା ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ । ଉଭୟ ମେଳାରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର
ନରନାରୀ ଏକତ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଉଭୟେ ଗ୍ରାସ୍ତ୍ର ଏକ ମାସ ସ୍ଥାୟୀ
ହୁଅନ୍ତି । ବାଙ୍କିର ଚଢ଼ିକା ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଏହି ଦିନସ୍ଥ ଭୂପୃଷ୍ଠରେ
ଗୋଟିଏ ଗର୍ଭକୁ ଲୁଚିଅଛନ୍ତି ଅଙ୍ଗାରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ତଦୁପରି ‘ପାଟୁଆ’-
ମାନଙ୍କର ସମ୍ପରଣ ଏହି ମେଳାର ଗୋଟିଏ ବିଚିତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ । ବାଲେଶ୍ବରର
ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଫରାସୀ ଅଧିକୃତ “ଫରାସଜୀ” ନାମକ ଗ୍ରାମରେ ଏହି ଦିନ
‘ପାଟୁଆ’ମାନଙ୍କର ପିଠି ଫୋଡ଼ି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକାଶ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ
ଝୁଲିବା ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପରିଣତି ହୁଏ ।

ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ “ବନବାସିଆ ମେଘ” ଆକାଶରେ ଶିଥିଗତ ଅରମ୍ଭ କଲଣି । ସମ୍ପ୍ରତି ବନବାସ ସମୟରେ କୌଶଲ୍ୟା ଦେବୀ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ-
ଠାରୁ କର ମାଗିଥିଲେ ଯେ ସମ୍ପ୍ରତି ବାଟ ଚାଲିଲେବେଳେ ପ୍ରଖର
ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣକୁ କିଛି ସମୟ ମେଘାଚ୍ଛାଦିତ କରାଇବେ । ଯେହ ମାତୃସ୍ନେହ-
ପ୍ରସୂତ ପ୍ରବାଦ ଅଜିଯାଏ ରହୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପ୍ରଭାତର ମେଘସମୂହକୁ
“ବନବାସିଆ-ମେଘ” ଆଖ୍ୟା ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି । ତେଣେ ଅପରାହ୍ଣର
ମେଘକୁ “କାଳ ବୈଶାଖ”ର ମେଘ କହନ୍ତି । ଅପରାହ୍ଣରେ ହଠାତ୍
ଆକାଶ ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ବୃଷ୍ଟି, ବିଦ୍ୟୁତ୍, ଝଡ଼, ଅଶନପାତ ଏବଂ
କରକାପାତ ହୁଏ । ଏ ସମୟରେ ପଥକର ବିପଦ ଅକଥନୀୟ । ଏହି
ବୃଷ୍ଟି ଉତ୍ତରୁ ପ୍ରକୃତି ଅତି ପ୍ରୟୁକ୍ତି ଦିଶେ । ତରୁ ଲତା ସଦ୍ୟଘାତ ହୋଇ
କୋମଳ ଶ୍ୟାମଳମାରେ ହସୁଥାଏ । ପୃଥିବୀ ଶୀତଳ ହୁଏ ଏବଂ ପବନ
କର୍ଷିତ ଭୂମିରୁ ମୃତ୍ତିକାର ସୁଗନ୍ଧ ବହନ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଉ
ଥାଏ । ବାଲମାନଙ୍କରେ ଶୁଭ ବକ, ଦୟାଳୁ ଓ ଟୋପର ପ୍ରଭୃତି ପକ୍ଷି-
ମାନେ ତର ବୁଲି ଯୋକ ଆହାର କରୁଥାନ୍ତି ।

ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଷ ଭୂଶୟମ୍ବରୀକୃତ୍ୟ ଦିଗନ୍ତବିସ୍ତାର ସେବସମୂହ ପ୍ରତ୍ୟେ
ରବିକିରଣରେ ଝଲିଯି ଉଠୁଅଛି ଏବଂ ନକ୍ଷତ୍ର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହେଉଅଛି ।
କେନ୍ଦୁଗଛର ଶ୍ୟାମଳ ପତ୍ରୋପରି ପାଟଳ ପଲ୍ଲବଗୁଚ୍ଛ ଆକାଶରେ ପଦ୍ମ
ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶୋଭା ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି । ବାଲକୃଦସମୂହରେ ସ୍ପର୍ଶବର୍ଷ ଏବଂ

ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଲଙ୍କା-ଆମ୍ଭ ପାତ ମନୋହର-ବର୍ଣ୍ଣନ ହେଲଣି । ରୌଦ୍ର ପ୍ରଖର ହୋଇ ବର୍ଷାର ନିକଟ ହେବା ସମୟକୁ ଚିତକ ଡାକିଲଣି ଏବଂ ଧାନବୃକ୍ଷା ପୋକର ଝିଁ ଝିଁ ଶବ୍ଦରେ କଣ୍ଠ ବଧୂର ହେଉଅଛି । ବଣି, କାଉଁ, ବଗ ପ୍ରଭୃତି ବର୍ଷାକାଳର ଆଶ୍ରୟ ସକାଶେ ବଟ ଏବଂ ତେନ୍ତୁଳି ବୃକ୍ଷରେ ବସା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ତତ୍ପର ହେଲେଣି । ଏହି ସମୟରେ ବାୟୁ ଚଢ଼େଇ ଅପୂର୍ବ ବସା ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ବୃଷ୍ଟି ହେବ, ତାହାର ବିପରୀତ ଦିଗରେ ସେମାନଙ୍କ ବସାର ଦ୍ଵାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏମାନେ ପକ୍ଷୀ ଜାତି ହେଲେହେଁ ମାନବବୃକ୍ଷର ଅଗମ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ବବିଷ୍ୟତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ନିୟମିତରୂପେ ବୁଝି ପାରୁ ପୂର୍ବରୁ ସାବଧାନ ହୁଅନ୍ତି । ଏଥି ନିମିତ୍ତ “ବାୟୁର କି ଯାଏ, ବା କଲେ ବସା ଦୋହଲୁଥାଏ” ଏହି ପ୍ରବାଦ ବାକ୍ୟଟି ଧବ୍‌ତୋଡ଼ବରେ ସାର୍ଥକ ହୋଇଥାଏ ।

ପୁରୀର ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ । ଏହି ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ, ମାତ୍ର ପୁରୀର ଲୋକସମାଗମ ଏବଂ ମୌଳିକତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଡ଼ମ୍ବର ଅନ୍ୟତ୍ର ନାହିଁ । ଚନ୍ଦନ-ପୁଷ୍କରିଣୀ “ନରେନ୍ଦ୍ର”ର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ! ସାୟାହରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ମୃତ୍ତିକା କଳସ ସେନା ପାଣିରେ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଲୋକଙ୍କ ସନ୍ତରଣ ବିଚିତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ! ତତ୍ପରେ ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତାଙ୍କ

ହୋଇ ପୁଷ୍ପମାଳାବିଭୂଷିତ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅନନ୍ତମୋହାସ ଅତି ନିର୍ମଳ ଓ
ମଧୁରତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଅନନ୍ତରେ ସଂସାରଯାତନାକୁ ଶୁ
ମାନବର ଦୁଃଖର ସତ୍ରା ନାହିଁ । ଏହି ହେତୁରୁ

“ଚନ୍ଦ୍ର ଯାହା ହେଲା, କପାଳ ପାତଳ

ସାଜି ବୋଇଲେ ସାଜକୁ,

ଦାଣ୍ଡ ଅଖଡ଼ାରେ ନରେନ୍ଦ୍ର ବେଢ଼ାରେ

ପୁଲ୍ଲଭ ଚାଲିବା ବୁକୁ ।”

ଏହି ବାକ୍ୟର ସାର୍ଥକତା ଏବଂ ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସ୍ବାଭାବିକତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
ହୋଇଥାଏ ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଦେବଙ୍କ ବିଜେ ପ୍ରତିମା ମଦନମୋହନଙ୍କର ଗୁପ୍ତ
ଭର୍ତ୍ତୃର ସମୟରେ ଗୀତ ବାଦ୍ୟର ମଧୁରଝଙ୍କାର ଏବଂ ଉଲ୍ଲସିତ ଜନ-
ସମ୍ମୁଖୀର କୋଳାହଳରେ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଶରୀର ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇ-
ଥାଏ ଏବଂ ଉତ୍ତଳର ଭକ୍ତ-କବି ଭାନୁକୃଷ୍ଣଙ୍କର ସେହି ଅମର ସଙ୍ଗୀତ—
“କରନ୍ତୁ ଦନ୍ତ ପଲଙ୍କ ତେଜି ପ୍ରଭୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ଗୃହେ ଗମନ”ର ତାନ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୁଃସ୍ମୃତିନ୍ତୀରେ ବାଜି ଉଠେ । ସୁମଧୁର କଳକଣ୍ଠ-ମୁଖରତ
ଏହି ସଙ୍ଗୀତଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତଙ୍କର ଚିତ୍ତ ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ନରେନ୍ଦ୍ର
ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଚନ୍ଦନଯାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ‘ଅଶାବରୀ’ ରାଗିଣୀର
ମଧୁରମା ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ଯଥାରୂପେ ମଣିକାଞ୍ଚନର ସଂଯୋଗ ପରି
ବୋଧହୁଏ ।

ସାବିତ୍ରୀ ଅମାବସ୍ୟାରେ ନବବିବାହତା କନ୍ୟାମାନଙ୍କର ଝିଣୁରୁଲିୟୁରୁ ପିତାଳୟକୁ “ଭର” ଚାଲିଅଛି । ଏହି ପବ୍ବର ନୈବେଦ୍ୟ କଷ୍ଟା ଫଳ ମୂଳ ପିଲାଦିନରେ କେତେ ଖାଇଥିଲା—ସେହି ପୁରୁତନ ଅଳ୍ପୁଟ ବାଲ୍ୟ-ସ୍ମୃତି ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ହୃଦୟରେ ଜାଗ୍ରତ ରହିଅଛି । ଆମ୍ଭ, ପଣସ, ନଡ଼ିଆ, ଓଦା ମୁଗ, ଚୁଟି, କ୍ଷୀରକୋଳ, ତରଭୁଜ, ଫୁଟି, ଖଜରକୋଳ ଓ ତାଳସଜ ପ୍ରଭୃତିରେ ନୈବେଦ୍ୟ ସଜ୍ଜିତ ଥାଏ ଏବଂ ତଥା ଉପରେ ପିଲାଦିନର ସେହି ସତସ୍ତୁ ଦୃଷ୍ଟିସ୍ବରୂପ ବାଳଗୁପଲର କଥା ଭାବ ଆଜିକାଲି ସେହି ସରଳତାମୟ କଳଙ୍କଶୂନ୍ୟ ଜୀବନ ଫେରି ପାଇବା ସକାଶେ ହୃଦୟରେ ପ୍ରବଳ ଆକାଞ୍ଛା ସଜ୍ଜାତ ହୁଏ ।

ଶୀତଳ ସନ୍ଧ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ଶିବ-ବିବାହ ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ସବ । ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହାର ଆଡ଼ମ୍ବର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିଶେଷଭାବରେ ଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଯାତ୍ରାରେ ଶିବବିବାହୋପଲକ୍ଷରେ ଉକ୍ତ ଶାସନସମ୍ବନ୍ଧ ନାନାବିଧ ବାଣର ଶବ୍ଦରେ କମ୍ପିତ ହୁଏ ଏବଂ ଏହି ବାଣ-ପ୍ରଦର୍ଶନ ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ପ୍ରଧାନ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ବସ୍ତୁମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ । ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଏହାର ସମକକ୍ଷ ବ୍ୟାପାର ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ଉପଲକ୍ଷରେ ଶାସନସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣବର୍ଗଙ୍କୁ ଏକମାସବ୍ୟାପୀ ପରିଶ୍ରମ, ବହୁ ପୁରୁତନ ତାଳ-ପତ୍ର ପୋଥିଗରସ୍ଥ ପରିମାଣ ଅନୁସାରେ ବାଣ-କାର୍ଯ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧର ଉକ୍ତଷ୍ଟତମ ନିଦର୍ଶନ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାସନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ରୀତିରେ ପ୍ରତି ଶାସନରେ ଅଜସ୍ର ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ ହୁଏ ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଅନନ୍ନକୋଳାହଳ ଦେଖିଲେ ଏହି ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କେବଳ

ଅଗ୍ନିରେ ଅର୍ଥନିଷେପ ବୋଲି ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ବାଣ-କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରାଚୀନ ଧରଣର ଓ ସମୟ ସମୟରେ ମାର୍ଗମୂଳ ହୋଇଥାଏ ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରାଚୀନ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ପ୍ରସାଦରୁ ସଜୀବ ରହିଅଛି ଭବି ଅନୁମାନେ ଭାବ୍ୟବାନ୍ । କାଳକ୍ରମେ ଏହି ସତ୍ୟ ଯୁଗ ପ୍ରସାଦରୁ ଏ ସମସ୍ତ ଅତିରେ ଲେପ ପାଇବ ବୋଲି ବୋଧ ହେଉଅଛି । ବାଣ-କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକର କେତେକ ଅଶୁଦ୍ଧତା ନାମ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା, ଏହି ନାମସମୂହରୁ ଅଗ୍ନି କ୍ରୀଡ଼ାର ବିଚିତ୍ର କରଣ ସ୍ବତଃ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି :—

(୧) ହାବେଲୀ :—

ଅଜ୍ଞାନ-ବିଚ୍ଛ	ବିଜୟ-ନୂତନ
ନନ୍ଦୀବୋଷ	ବୈରଗଞ୍ଜନ
ହରଚଣ୍ଡୀପ୍ରସାଦ	ସୁରେନ୍ଦ୍ର-ଗିରି-ଚଢ଼କ-ଚଞ୍ଚକ
	ମହାମେଘନାଦ
କାଳିକା-ପ୍ରସାଦ	ସିଦ୍ଧେଶ୍ବରପ୍ରସାଦ
ମେଘଯୁକ୍ତ	ଘଡ଼କ
ଜମ୍ବେଇ ରଥ	ଲଭିଲଗା
ହନୁମାନ-ପ୍ରସାଦ	ଡାହାଣ-ବାହାଣ

(୨) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାଣ :—

ଅକାଶମଞ୍ଚି	ଶୁନଚଞ୍ଚା
-----------	----------

ତୁମ୍ଭ	କୁମ୍ଭ
ଦଅଣା	ଜାଇ
ଚନ୍ଦ୍ରଦାସ	ଭୂଇଁଚନ୍ଦ୍ର
ଶୂନ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର	ନାନକଟା ଚନ୍ଦ୍ରଭାଷା

ଶୀତଳ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍କଳରୁ ଚମ୍ପକଦ୍ଵାଦଶୀ—ରୁକ୍ମିଣୀ-ବିବାହୋତ୍ସବ ।
ଏହି ଉତ୍ସବର ସମାବେଶ ଉପରିଆ ଗଡ଼ରେ ପ୍ରଧାନ ।

ଦେବଦାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପୂର୍ବର କାହିଁକି, ଉତ୍କଳର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ ।
ଏଥିରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଦେବଙ୍କ ଥାନ-ଦର୍ଶନ ଉପଲକ୍ଷରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର,
ନରନାରୀ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ଏବଂ ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ପୁରୀରେ ରୁଣ୍ଡୀଭୂତ ହୁଅନ୍ତି,
ଏବଂ ଥାନ ଉତ୍କଳରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବ ଏକ ପକ୍ଷ କାଳ ମନ୍ଦିରରେ ଅବସ୍ଥା
ରହି କାହାରିକୁ ଦର୍ଶନ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସମବେତ ନରନାରୀ
ଏକ ପକ୍ଷ ସକାଶେ ଏହି ଥାନପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନୟନପୂରା
ଦର୍ଶନ କରି ନିଅନ୍ତି ।

—୫୫୫—

ଶ୍ରୀଷ୍ଟକାଳରେ ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମରେ ଅଳ୍ପାଧିକ ପରିମାଣରେ ଜଳାଭାବ
ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯେଉଁ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏଗାରମାସ ପାଣି ଥାଏ,
ସେଥିରେ ଦାରୁଣ ଚୌଦ୍ର ହେତୁ ୮ । ୯ ମାସ ପାଣି ରହିବାର କଷ୍ଟ ।
ପୁଷ୍କରିଣୀଗର ଶୁଖିଯାଇ ମାଟି ଫାଟି ଯାଇଥାନ୍ତି । ଠିକ୍ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳର
ପଙ୍କୋପରି କେତେକ ଅଳ୍ପଳ ଜଳ ଥାନ୍ତି, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବ୍ୟବହାର୍ୟ

ହେଲଣି । ଗଉଡ଼ି, କେଉଁଟି, ଚଷା ପିଲମାନେ ସେହି ପାଣି ମଧ୍ୟରେ
ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କାଦୁଅଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ହଡ଼ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଅଛନ୍ତି
ଏବଂ ସେହି ହଡ଼ର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରେ ଲୁଗାରେ ଛଣି ମାଛ ଧରିବାରେ
ବ୍ୟସ୍ତ । ମାଛ ପ୍ରାୟ ବାହାରୁ ନାହିଁ, କେବଳ “ତୋଡ଼ି” ମାଛ ଗୋଟିଏ
ଦିୱଳି ବାହାରି ପଡ଼ୁଅଛନ୍ତି । ଏହିକି ପାଇଁ ଏମାନେ ଅନନ୍ତରେ
କୋଳାହଳ-ଲୂତ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି, ପରସ୍ପରର ଗାଡ଼ରେ କାଦୁଅ ନିଷେପ
କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ହାସ୍ୟରେ ସ୍ତବ୍ଧ ମଧ୍ୟାହ୍ନର ସେହି
ବୃକ୍ଷ-ଛାୟା-ପରିବେଷିତ ଶୁଷ୍କ ଜଳାଶୟର ଚତୁର୍ଦିଗ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇ
ଉଠୁଅଛି । ଗୋଟିଏ ଯୋଉଁ ପିପାସାକାନ୍ତ କପୋତ ଆକଣ୍ଠ ଜଳପାନ
ଅଶାରେ ବହୁଦୂରରୁ ଉଡ଼ି ଘର୍ମାକ୍ର ବନ୍ଧରେ ପୁଷ୍କରିଣୀତୀରକୁ ଆସି ବୃକ୍ଷ
ତାଳରେ ବିଶ୍ରାମ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ, ମାତ୍ର ବାଲକ-
ମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚ ହାସ୍ୟରେ ଭୟାବ୍ର ହୋଇ ଉଡ଼ି ପଳାଇଲେ !

—୪୦୪—

ଧୂସର ଆକାଶରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଜ୍ୱାଳାମୟ କରଣ ବର୍ଷଣ କରୁଅଛନ୍ତି ।
ପବନରେ ଧୂଳି ଏବଂ ବୃକ୍ଷର ଶୁଷ୍କ ପତ୍ରମୂଳ ଉଡ଼ୁଅଛି, ରୌଦ୍ରକାନ୍ତର
ଉତ୍ତପ୍ତ ପ୍ରକୃତିଙ୍କର ନିଦାଘ କ୍ଳାନ୍ତିରେ ବିନ୍ୟାସିତ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି
ଗୋଟିଏ କୋକିଳ ଆମ୍ଭ ବୃକ୍ଷର ଘନ ପତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ “କୁହୁ କୁହୁ” ରବ
ଦେବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । କୋକିଳର କୁହୁତାନ ନୀରବ ହୋଇ ସିନ୍ଦୂରମୁଣ୍ଡିର
“କକ୍ କକ୍” ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ହିମଶଃ ଅପରାହ୍ଣରେ ଗୁଡ଼ିକର
ଅଭିନାଦ ବର୍ଷାକୁ ଆହ୍ୱାନ କଲା ।

—୦—

ବର୍ଷା ।

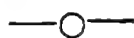
ବିଲ, ଖଲ, ପଲ୍ଲବ, ନଦୀ ପ୍ରଭୃତି ଜଳାଶୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମର ପ୍ରତୀକ୍ଷା
 ବୋହୋଉପରେ ଶୁଖି ରହିଥିଲା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶେଷର ଏକ ବର୍ଷଣରେ
 ତହିଁରେ ନବପ୍ରାଣ ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଅଛି । ଗ୍ରାମ ଓ ନଗରର ପ୍ରାନ୍ତ-
 ବାହୁନୀ ତରଞ୍ଜିଣୀର ଶୀର୍ଷ ଦେହରେ ନବ ଲବଣ୍ୟ ବିକଶିତ ହେଉଅଛି ।
 ବର୍ଷାକାଳର ପୂର୍ବାହ୍ନରେ କଞ୍ଚଳକାନ୍ତ କାଦମ୍ବିନୀର ଏକ ବର୍ଷଣ ଯୋଗୁଁ
 ସିଦ୍ଧାଗୋବିନ୍ଦାତରଞ୍ଜିଣୀର ଶୁଷ୍କ ହୃଦୟରେ କଞ୍ଚୋଳମୟୀ ବନ୍ୟାର
 ଗୁପ୍ତଲମ୍ପୟୀ ଶୋଭା ଅବଲୋକନ କରି ଯମସ୍ତଙ୍କର ଅବେଗ-ଚଞ୍ଚଳ
 ହୃଦୟରେ ସିନ୍ଧୁ ସୁକୋମଳ ଅନୁଭୂତିର ବିକାଶ ହୋଇଥାଏ ।

ଆଷାଢ଼ର ବିଦ୍ୟୁଦ୍‌କାମହରିତ ମେଘମାଳା, ନିଦାଘର ଦୀର୍ଘସଞ୍ଚିତ
 ଉତ୍ତାପ-କ୍ଳାନ୍ତିହର ପ୍ରାବୃଟର ପ୍ରବଳ ବର୍ଷଣ, ଜଳାଶୟସମୂହରେ ନବ-
 ଜାଗ୍ରତ ଦର୍ଘରମଣ୍ଡଳୀର ଧୈବତ ଧ୍ବନ, ଧାରାପାତପୁଷ୍ପ ଭୃଣାଙ୍କୁ ଏକ
 ଗୁପ୍ତ ଲତାର ସ୍ମିତ ଶ୍ୟାମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମୟ ଶାଶାପଞ୍ଜବର ପ୍ରଭୁରେଦ୍ବ୍ୟମ
 ସହିତ ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନବବର୍ଷାର ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍ସବାନନ୍ଦ
 ଜାଗରିତ ହୁଏ । ସେହି ମଧୁର ଉତ୍ସବ ରଜସଂହାନ୍ତି ।

ରଜସଂକ୍ରାନ୍ତିର ଉତ୍ସବ ଦିବସଦ୍‌ବ୍ୟାପୀ । ଏହି ଭିନ୍ନ ଦିନରେ ଯବୁ
 କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୁଏ । କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମୂଲ ଲାବିବା କାର୍ଯ୍ୟ—
 ସମୂହ ମଧ୍ୟ ଏକାବେଳକେ ନିଷିଦ୍ଧ । ସମସ୍ତ ଗୃହ ଲିପା ହୋଇ ପରିଷ୍କୃତ
 ହୁଏ ଏବଂ କାନ୍ଥ ଦେହରେ ଗୋଟିଏ ଗାଢ଼ ଗୋମୟ ରେଖା ଅଙ୍କିତ
 ହେବାର ବଧୁ ଅଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରେ ପିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାର ଅସ୍ମୋଜନ
 ହୁଏ । କରଣ ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତବଂଶୀୟା ମହଲାବର୍ଗ ଭୂଇଁଲଅଁଶ ଦିନ
 ଭୂମିରେ ପଦନକ୍ଷେପ କରନ୍ତି ନାହିଁ, କଦଳୀପଟୁକାର ଜୋଡ଼ା ବ୍ୟବହାର
 କରଥାନ୍ତି । ଏହାର କାରଣ, ସେହି ଦିନଟି ଧରଣୀଦେବୀଙ୍କ ବିଶ୍ରାମ
 ବାସର । ଅସ୍ପଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟସମାଜର କୋଟି କୋଟି ଚରଣ ଧରଣୀ
 ମସ୍ତକରେ ଆରୋପିତ । ସବଂସହା ଅମ୍ବମାନଙ୍କର କେତେ ଭାର
 ଅକ୍ଳାନ୍ତଭାବରେ ବହନ କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହାର ଇୟତ୍ତ କିଏ କହି ପାରେ ?
 ସୁତରାଂ ଅନନ୍ତ ଜୀବକୁଳର ଅନନ୍ତ ନୃତ୍ୟ ଏବଂ ଅନନ୍ତ ଘାତପ୍ରତିଘାତର
 ବିଷମ ବେଦନାରୁ ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ଦିନ ଗୋଟିଏ ବସୁନ୍ଧରକୁ ଛୁଟି
 ଦେବାର ବଧୁ ଉଲ୍ଲୀୟ ହିମ୍ବୁସମାଜରେ ଅବହମାନକାଳରୁ ତଳ ଆସୁ-
 ଅଛି । ଧନ୍ୟ ହିମ୍ବୁଜାତି ! ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଭୂମ୍ବର ବିଶ୍‌ବ୍ୟାପୀ ସମଗ୍ରଗ୍ରାସୀ
 ଏବଂ ସମଗ୍ରବର୍ଣ୍ଣା ବିଚାର ! ଅନ୍ୟ ଜାତି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବିଙ୍କ
 ପକ୍ଷରେ ଏହା ଉପହାସର ସାମଗ୍ରୀ ହୋଇ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ହିମ୍ବୁଶାସ୍ତ୍ର ଏବଂ
 ହିମ୍ବୁସମାଜର ଏହି ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରାଣାଳୀ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଛ୍ଵସ୍ତ ମାନବପ୍ରକୃତିର
 ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ମାଟିରେ
 ମନୁଷ୍ୟର ମାଟିଘଟ ଗଢ଼ା ହୋଇଅଛି, ଯହିଁରେ ଜୀବନ ଶକ୍ତି ସଂସାରର

ଉପାଦାନସ୍ବରୂପ ଶସ୍ୟାବଳୀର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୁଏ, ସେହି ମାଟି, — ସେହି ପୃଥିବୀର ପୂଜା ମାନବର ସ୍ବତଃସିଦ୍ଧ ସ୍ବଭାବ ବୋଲି ଉତ୍କଳୀୟ ହିନ୍ଦୁ-ଧର୍ମାଜ୍ଞରେ ଏ ପ୍ରଥା ଚିରକାଳ ଅଦୃତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି !

ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ସହିତ ମେଘଗର୍ଜନ ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ବୃଷ୍ଟିଧାରା-ପତନର ଶବ୍ଦ ସହିତ ବିଲମ୍ବାନଙ୍କରେ ବନ ଏବଂ ଭେକର ଧାରାବାହିକ ରବ ଶୁଭ ହେଉଅଛି । କଦମ୍ବ ଫୁଲରେ ବସି ମଧୁମଞ୍ଜିକା ଗୁଣ୍ଡ ଗୁଣ୍ଡ ସ୍ବନ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । ପିଙ୍ଗଳାଭ୍ରସ ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପସମୂହ (ସାଧବଘର ବୋହୂ) ପ୍ରସ୍ତୁତି କୋମଳ ଢୁଣ ମଧ୍ୟରୁ ଥରେ ଥରେ ଆବିର୍ଭୁତ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭାର ବିକାଶ କରୁଅଛନ୍ତି । ଦିଗ୍ବଳିୟବ୍ୟାପୀ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ତ୍ରିବର୍ଣ୍ଣ-ରଞ୍ଜିତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଘେନି ନୟନାନନ୍ଦ ସମ୍ପାଦନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଫେନୟନ୍ତ୍ର, କଦମ୍ବାକ୍ର ଜଳର ବନ୍ୟା ନଦୀବନ୍ଧରେ ବୋହି ଆସୁଅଛି । ପବନ ଏବଂ ବନଭୂମିରେ ଅହରହ କେକାରବ ଶୁଭୁଲାଣି ।

ଅପରାହ୍ଣର ଆକାଶରେ ନବୀନ ନୀଳ କାଦମ୍ବିନୀ ଘନୀଭୂତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ନଦୀର ଅପର ପାର୍ଶ୍ବରେ ବହୁଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଶୈଳରାଜି ବୃଷ୍ଟିଧାରା ପାତରେ ଅସ୍ବୟ ଦିଶୁଅଛନ୍ତି । ବଳାକାଶ୍ରେଣୀ ଶୁଭ୍ର ପକ୍ଷ ବିସ୍ତାର କରି କୌଶସି ଅନୁଦିଷ୍ଟ ଜଳାଶୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଉଡ଼ି ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଏହା

ଦର୍ଶନ କଲେ ମହାକବି ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣିତ କଳ୍ପଳକାନ୍ତି ମେଘରୂପୀ
ଶାଫୁଲର ଶୁଭ୍ର ଦନ୍ତାବଳୀ ବିକାଶବତ୍ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଏହି ଚିନ୍ତାଟି
ନିଜାନ୍ତ ସ୍ବାଭାବିକ ବୋଲି ନିମ୍ନୋକ୍ତ ହେଲା :—

“ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲୁ ବରଷାକାଳ
ପ୍ରମାଦମାନଙ୍କ ଜନମ ସ୍ଥଳ,
ଜଳଦ କଳ୍ପଳକାନ୍ତି ଶାଫୁଲ
ସୁଖେ ବିହରଲୁ ଶିଖରିରୂପ,
ଗର୍ଜିଲୁ ସନ୍ତତ,
ପ୍ରକାଶି ଝଲ ବଜାବଳୀଦନ୍ତ ।”

ଗୃହ ଚାଲ ଏବଂ କୋଣରେ ପୀତାଭ ଜହ୍ନି ଫୁଲ ଫୁଟି ଅଭିଶୟ ରମଣୀୟ
ଦିଶୁଅଛି । “ଜହ୍ନି ଫୁଲ ଠୋ ଠା, ଚୁଟିଆମୁଖା କହି ଯାଇଛି, ଚାଉଳ
ମୁଁଏ ଦେଇଥା” — ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଏହି ଉଚ୍ଚ ଐକତାନିକ ରବରେ ଗ୍ରାମ
ଦାଣ୍ଡ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଉଅଛି । ‘ତାରିଣୀ’ ବ୍ରତ ପଡ଼ିବାରୁ ପ୍ରତି ଗୃହସ୍ଥ ଦ୍ଵାର
ସମ୍ମୁଖରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦା ଖୋଳ ପାଣି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି
ତାହାକୁ ପୁଣିପରିଶୋଭିତ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ହୃଳହୃଳି ଶବ୍ଦରେ ଦିଗନ୍ତ
ପ୍ରତିଧ୍ଵନିତ ହେଉଅଛି । ଏହିସବୁ ସରଳ, କୋମଳ ଓ ନିରାହ ଗ୍ରାମ୍ୟ
ଦୃଶ୍ୟ ମନରେ ଯେଉଁ ଭାବ ସୂଚନା କରେ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଅବ୍ୟକ୍ତ,
ସୁତରାଂ ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାଶି କ୍ଷମତାଜାତ ସିନା ? ରାଣି ରାଣି ହଲଦିଅ, ଧଳା

ଓ ରଙ୍ଗ ବଧୂଲୁ ପୁଣି (ରଙ୍ଗଣୀ ଫୁଲ) ପ୍ରସ୍ତୁତି ହୋଇ ଯନ୍ତ୍ରାଦି
ଅଗମନବାହାଁ ଘୋଷଣା କରୁଅଛି । ଅଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଝାଉଁଗଛର ଶୀର୍ଷ-
ଦେଶ କମ୍ପିତ ହୋଇ ଅନବରତ ଧାଁ ଧାଁ ଶବ୍ଦ କରୁଅଛି ଏବଂ କେତେ
ଗୋଟି କଜଳପାତ୍ର ଆଲୋକାନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ଉଠି ଉଠି କାକୁଡ଼ିର
ଝୁଦ, ଝୁଦ, ଫୁଲଗୁଳିକ କାଟି କାଟି ଅର୍ଥସ୍ନାନ ଭାଷାରେ କେତେ ପ୍ରକାର
ପ୍ରଳାପ କରୁଅଛନ୍ତି । ବର୍ଷାର ସିକ୍ତ-ସାୟାହ-ବାୟୁ-ତାଡ଼ିତ ଝାଉଁଗଛର
ଏହି ଦୀର୍ଘ ଘର୍ମୋତ୍ସାହ ଏବଂ ବହୁଜାମକୁଳର ଏହି ବିଚିତ୍ର ସାନ୍ଧ୍ୟକୁଜନର
ଆର୍ଥ କଣ କିଏ କହି ପାରେ ?

ରାତି ଗଭୀର ହୋଇ ଆସିଲା । ଝମ୍ ଝମ୍ ହୋଇ ବୃଷ୍ଟି ହେଉଅଛି ।
ଗଗନପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଯମୁକ୍ତୁଳ ସୌଦାମିନୀର ଲୟ ସହିତ ମେଘ ଗର୍ଜନ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କମ୍ପିତ କରୁଅଛି । ଘର ଅଗଣାର ଗୋଟିଏ ଗର୍ଭର ନୂତନ
ଜଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ରେକ ସରୁ ମୋଟ ବବିଧ କଣ୍ଠରେ ଅନନ୍ୟନ୍ୟ କରୁ-
ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଦୁଇ ଭିନ୍ନ ଦଣ୍ଡ ପରେ ଗୋଟିଏ ବାହୁଣୀ ବେଙ୍ଗ ସେଁ ସେଁ
ସ୍ଵରରେ ଚିତ୍କାର କରି ସକାୟ ମହମାନ୍ୟତ ଅସ୍ତ୍ରହର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ
କରୁଅଛି । ଏହି ରେକର କଣ୍ଠସ୍ଵର ଏବଂ ଗୁଲ ଉପରସ୍ଥ କାକୁଡ଼ି ଓ
ଜହ୍ନ ପଦ ଉପରେ ବୃଷ୍ଟିଧାରା ପଡ଼ି ଯେଉଁ ଶବ୍ଦସମନ୍ବୟ ଉତ୍ପନ୍ନ କରେ,
ତାହା ବାଳକମାନଙ୍କର କ୍ଳାନ୍ତ ନୟନପଞ୍ଜବରେ ନିଦ୍ରାର କୁହୁଳ ପରି
ଏବଂ ଏହି ସକାଶେ ହେତୁରୁ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଶୋଇ ପଡ଼ୁଅଛନ୍ତି ।

କନମାଳର ପାଣିଶିଳା, କେନ୍ଦୁଝରର ଭୂୟାଁପାତ୍ର, ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଶିମିଲିପାଳ, ବାମନାସର ବଡ଼ରମା, ଡାଳଚେରର ବାରୁଆଁ, ଦେଙ୍କା-ନାଳର ସପ୍ତଶଯ୍ୟା, ଅଠମଞ୍ଜି କର ପଞ୍ଚଧାର, ଦଶପଲ୍ଲୀର ଗୋମ୍ବୀଲତା (ସପ୍ତକୋଶୀ), ବଡ଼ଦର ବାଙ୍କମୁଣ୍ଡି, ସୁକୁନ୍ଦାର ଟମକା, ନୟାଗଡ଼ର ଶୁଳାଆ, ଖଣ୍ଡପଡ଼ାର ରାଜଗିରି ଏବଂ ରଣପୁରର ଗଡ଼ଶିଆ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ପଦ୍ମତରୁ ପଦ୍ମତପଞ୍ଜର ଏବଂ ଗିରିସଙ୍କଟରେ ସ୍ରୋତର ଆକର୍ଷକ ଅବତରଣ ଏବଂ ପଥକମାନଙ୍କ ବିପଦ ବର୍ଷାକାଳର ପ୍ରାୟ ନିତ୍ୟ ଘଟଣା । ଗିରିନଦୀରେ ବେତସବନ ଏବଂ ଜମ୍ବୁବନସଙ୍କୁଳ ଶୁଥ ଶିଳାରଶିରେ ଅବଳ ସ୍ରୋତ ଧାବମାନ । ଏହି “ପକ୍ଷୀ-ମୁଣ୍ଡକଟା” ସ୍ରୋତରେ କୌଣସି ଜନ୍ତୁ ଓ କାଟ ପତଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି କାହାର ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ମହାନଦୀତଟସ୍ଥ କନ୍ଦରୁ ପଙ୍କପାଳର ଉତ୍ଥାନ ଓ ତତ୍ତ୍ୱନିତ କୃଷକମାନଙ୍କ ଶଙ୍କା, ଏହି ସମୟର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ । ସମ୍ବଲପୁର, ସୋନପୁରଠାରୁ ମହାନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ ଏବଂ ସପ୍ତକୋଶୀ ଗଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଅନେକ ବାଣିଜ୍ୟ-ନୌକା କଟକ ଆସୁଅଛି । ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ ପୁରୀ ରଥର କାଠଭେଳା ମହାନଦୀ ବନ୍ଧରେ ଭିସିଲୁଣି । ମଣିଉଦ୍ରା ପଦ୍ମତତଳସ୍ଥ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ବୃତଙ୍ଗ ନାମକ ଗିରିନଦୀର ଶଙ୍କରେ ମୁଣ୍ଡରତ ହେଲୁଣି ଏବଂ ଏଭଳି ଶତ ଶତ ଉପନଦୀ ମହାନଦୀକୁ ପାଣି ଯୋଗାଇବା ହେତୁରୁ ଆଜି ମହାନଦୀ ଏଭଳି ସ୍ୱାଦ-କଲେବର ହୋଇ ଧାବମାନ ।

ପୁଲ୍ଲାଗ, କଥା ଏବଂ ଟଗର ଫୁଲ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସୌରର ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି । ଫିରିକ ବୁଦାର ଧଳା ଫୁଲରେ ଗୁଣିଆଡ଼ ମହକ ଉଠୁଅଛି । କୌଣସି ଦେଶୀୟ ଅଥବା ବିଲ୍ଲତ ଏସେନ୍ସର ସୁଗନ୍ଧ ଏହା ସହିତ ସମକକ୍ଷ ନୁହେଁ ପରା ? ଏହି ହେତୁରୁ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରବାଦର ସାର୍ଥକତା ଏହି ଫୁଲରେ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ:—

“କଣ୍ଟାଫିରିକ, କଣ୍ଟାଫିରିକ, ଏତେ ଗୁଣ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲ କି ?” ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଶରତ୍ ଦେଖା ଦେଲାଣି ଏବଂ ସୁଶୀତଳ ଉତ୍ତର ପବନ ବହୁଲାଣି । କେଉଁ କେଉଁ ରାତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏବଂ ନିର୍ମଳ ତାରକାପୁଞ୍ଜରେ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଅଛି । ରାତିରେ ତରୁଲତାରେ ଖଦ୍ୟୋତମଣ୍ଡଳୀର ଶୋଭା ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋହର ବୋଧ ହେଉଅଛି । ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ତାରାକୁ ଅଛାଦନ କରି ସ୍ପଷ୍ଟ ମେଘ ଉତ୍ତରରୁ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣରୁ ଉତ୍ତରକୁ ଗତି କରୁଅଛି । ମେଘରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ତାରା ଲୁଚକାଳି ଖେଳୁଅଛନ୍ତି ।

ମହାକବି ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ବର୍ଷାକାଳର କ୍ଷଣପ୍ରଭର ଅକ୍ଷୟିକା ସ୍ମରଣ ଏବଂ ଖଦ୍ୟୋତମଣ୍ଡଳୀର ବିଚିତ୍ର ନୃତ୍ୟ ଦେଖି ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ସ୍ୱାଭାବିକତାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେଲା ପରି ବୋଧହୁଏ । କବିତାଟି ଏହି:—

“ବିଧାତା-ବିଧାନା ତିତା ବିଜୁଳୀ
କାମ୍ବୁବଳୀ ସୋଗେ ଉଠିଲା ଜଳ,

ଝଞ୍ଜାନଳ ଲଗି ପ୍ରଭ ପ୍ରକାଶି
 ସଜାବରେ ଦହ ଦିଏ ବିଦେଶୀ,
 ତହୁଁ ଅଗ୍ନିକଣ
 ଭିଡ଼ି ବୋଲାଇଲେ ଜ୍ୟୋତିରଙ୍ଗଣ ।

ପବନତଟ ଏବଂ ରମ୍ଭାବଶେଷ ପ୍ରାସାଦଗୁଡ଼ିକ ପାଷାଣଭୂସୂତାକୁ
 ଜଟିଳ ହୋଇଅଛି । ଭେଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଓ ମହାନଦୀର
 ଅନୁପଦେଶସ୍ଥ କନିକା ଏବଂ କୁଜଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ପାଟସମୂହରେ ଦିଗନ୍ତ-
 ବ୍ୟାପୀ ପୀତ-ହରିତ୍ “ଚଢ଼େଇ-ଲୁଗା” ଧାନ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଶୋଭା ବିସ୍ତାର
 କରୁଅଛି । ପଛକୁ ଗାଡ଼ି ହରିତାୟୁମାନ ହୋଇଯିବ । ଖୋରଧାର ମାଗଧ
 ଏବଂ ଅନୁପ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପାବନାୟୁ ଖୋରଧାକୁ କୃଷକମାନେ ଗୋରୁପଲ
 ଦେଇ ଗଲେଣି ।

ରଥଯାତ୍ରା ବର୍ଷକାଳର ପ୍ରଧାନ ପବନ । ଉତ୍କଳର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ
 ନଗରରେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଡ଼ଜାତର ରାଜଧାନୀରେ ଏହି ଉତ୍ସବ
 ପୂର୍ଣ୍ଣମାସରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ, ମାତ୍ର ପୁରୀର ରଥଯାତ୍ରା ଭାରତପ୍ରସିଦ୍ଧ ।
 ଭାରତର ବିଭିନ୍ନାଂଶରୁ ବିଶେଷତଃ ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ଏହି ଉପଲକ୍ଷେ
 ପୁରୀରେ ଅଜସ୍ର ନରନାରୀ ସମବେତ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧଲକ୍ଷରୁ
 ଏକ ଲକ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ମାହାଧନରୁ ନିଃସମ୍ବଳ ଭିକ୍ଷୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ

ରଥ ଟାଣିବାକୁ ସମପରିମାଣରେ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ସେତେବେଳେ ପ୍ରକୃତ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ହୋଇଥାଏ । ରଥ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ସଙ୍ଗାର୍ତ୍ତନଦଳ ଦେଖି କେହି କେହି ଉଭୟ ହସ୍ତରେ ଲଲଟ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ କେହି ନତିଜାନ୍ତି ହୋଇ ମୃତ୍ତିକାରେ ଲଲଟ ସ୍ପର୍ଶ କରି, କେହି ଗଳ-ଲଗ୍ନୀକୃତ ଅଞ୍ଚଳରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ସଙ୍ଗାର୍ତ୍ତନକାରମାନଙ୍କ ପଦରଜ ଘେନି ମସ୍ତକରେ ବୋଲି ଦେଉ-ଅଛନ୍ତି । ଧନ୍ୟ ମହାମହାମାନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁଭକ୍ତି ! ଏମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଏହି ପଦରଜ ମଧ୍ୟରେ ଏଭଳି ପାଷଣ୍ଡର ପଦଧୂଳି ମିଶ୍ରିତ ଅଛି, ଯାହାକୁ ବନ୍ଧରେ ଧାରଣ କରି ପୃଥିବୀ ନିୟତ ଅସହ୍ୟ ଭାର ଅନୁଭବ କରୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସରଳ, ସୁଶୀଳ, ଭକ୍ତିବିହ୍ୱଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଲୋକେ କୌଣସି ପାପିଷ୍ଠର ପରିଚୟ ଗ୍ରହଣରେ ଆକାଞ୍ଛିତ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁସାରେ ଯାହା ମନରେ ଯେତେ ପାପ ଥାଉ ପଛକେ, ଯେଉଁ ପବିତ୍ର ନାମ ସେମାନେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହାର ଅମୃତମୟ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁରଭି ସ୍ରୋତରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସକଳ କଳ୍ପସରାଣି ବିଧୌତ ହୋଇଯିବ । ସମସ୍ତେ ‘ହରିବୋଲ’ ଧ୍ବନିରେ ମତ୍ତ ଏବଂ ଏହି ‘ହରିବୋଲ’ ଧ୍ବନିରେ ଗଗନମଣ୍ଡଳ ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ ।

ଏଣେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଦେବ ରଥ ଉପରେ ବିରାଜିତ, ତେଣେ ଅସଂଖ୍ୟ ନରନାରୀର କଣ୍ଠନିଃସୃତ ହରିଧ୍ବନିଦ୍ୱାରା ସ୍ୱର୍ଗରାଜ୍ୟ ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ଯରି ବୋଧ ହୁଏ । ଏହି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ

ହୋଇ ଭକ୍ତରାଜ ଶାଳବେଗ ଭକ୍ତି-ବିହୀନ ହୃଦୟରେ ଧନେ କହି-
ଥିଲେ :—

“ନମସ୍ତେ ପୁଣ୍ୟସାକ୍ଷୀ, ନମସ୍ତେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ।
ନମସ୍ତେ ସର୍ବଲୋକାତ୍ମନ୍, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରୂପିଣେ ନମଃ ॥
ବ୍ରହ୍ମହେ ସୃଜତେ ବିଷ୍ଣୁଂ ସ୍ଥିତୌ ପାଳୟତେ ପୁନଃ ।
ରୁଦ୍ରରୂପାୟ କଲ୍ୟାଣେ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତିଭ୍ୟେ ॥
ନମୋଽସ୍ତୁ ବିଷ୍ଣୁବେ ତନ୍ମୈ ନମସ୍ତନ୍ମୈ ପୁନଃ ପୁନଃ ।
ଯଦି ସର୍ବଂ ଯତଃ ସର୍ବଂ ଯଃ ସର୍ବଂ ସର୍ବସଂଗ୍ରହଃ ॥”

ଏହିରୂପେ ହୃଦୟଗ୍ରାସୀ ମହାମନ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଁ କରୁଁ ଜଗନ୍ନାଥ-
ଦେବଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ସେହି ଭକ୍ତରୂପାମଣି ଶାଳବେଗଙ୍କ ଅମରା ମନର
ଧାମକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଜଡ଼ିପିଣ୍ଡର ସମାଧି ପୁରୀର ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ
ପାର୍ଶ୍ବରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅସ୍ମୁଦ୍ଧଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହିପରି କେତେ
ସ୍ବନାମଧନ୍ୟ ଭକ୍ତପ୍ରବରଙ୍କ ପଦରେଣୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର
ଧନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଭକ୍ତିର ଅବତାରସ୍ବରୂପ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ଧନେ
ଏହି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଭକ୍ତକୁଳ-
ତଳକଙ୍କର ଏହି ସ୍ଥାନରେ ତନୁତ୍ୟାଗ ହେତୁରୁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ହିନ୍ଦୁ-
ସମାଜର ମର୍ତ୍ତ୍ୟ-ବୈକୁଣ୍ଠରୂପେ ପରିଗ୍ରହୀତ ଏବଂ ପରିଗଣିତ ହେଉ-
ଅଛି । ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ସନାତନ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଜୟବୈଜୟନ୍ତୀ

ସବୁମୋଡ଼ମ ଯେବେ ଉଡୁଅଛି ବୋଲି ଉତ୍କଳର କବିବର କହି-
ଅଛନ୍ତି :—

“ବାଛି ନେଇଛନ୍ତି ଯାହା ନିଜେ ଲାଳାମୟ
ପୁଣି ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲାଳା ଲାଗି, ଅଖିଳ ଭରତେ ;

*

*

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏ ନାଳାଦ୍ରୁଧାମ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳେ ।”

ଅସଂଖ୍ୟ ଦୋକାନସମୂହରେ ପୁରୀର ‘ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ’ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଅଛି । ଏସ
ମଧ୍ୟରେ ମିଷ୍ଟ ମହାପ୍ରସାଦ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଦୋକାନହିଁ ଅଧିକ ।
କାଠର ଆଳିଗୁଡ଼ିକରେ ନବାଦ ଏବଂ ଗୁଡ଼ର ମିଷ୍ଟାନ୍ନହିଁ ଅଧିକ, ସାନ
ବଡ଼ ନାନାପ୍ରକାର “କୋର” ଗୁଡ଼ିକରେ ଅଧିକାଂଶ ଦୋକାନ ସଜ୍ଜିତ ।
ମହାପ୍ରସାଦ ରୁଡ଼ାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଟୋକେଇ ଶୋଭିତ ; ନିକଟରେ
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ହାଣ୍ଡିରେ ଉଣୁଡ଼ା ; ହାଣ୍ଡିର ମୁହଁ ଲୁଗାରେ ଆଛନ୍ଦିତ
ଥିଲେହେଁ ଏବଂ ହାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରୁ ରସଲାଭର ବିନ୍ଦୁ ପରିମାଣ ସମ୍ଭାବନା ନ
ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମାଛର ଅଭାବ ନାହିଁ—ମସିକାବୃନ୍ଦର ଭଣ ଭଣ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତ
ନାହିଁ ! ଦୋକାନପାର୍ଶ୍ଵସ୍ଥିତ ଗୃହ-ଝୁଲରେ ବସି ଗୋଟିଏ କାକ ଏକ ଚମ୍ପୁ
ମୁଦ୍ରିତ କରି ଦୋକାନ ଆଡ଼କୁ ସତ୍ତ୍ଵେନୟନରେ ଅନାଉଅଛି, ମଧ୍ୟେ
ମଧ୍ୟେ କର୍କଶସ୍ଵରରେ ‘କା’ ‘କା’ ଶବ୍ଦ କରୁଅଛି, ଝୁଲର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତରୁ
ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଘୁସୁ ଯାଉଅଛି, ପୁଣି ବେକ ବୁଲାଇ ଅନାଉଅଛି ।

ବୋଧହୁଏ ତାହାର ଅଭିଳାଷ ଏହି ଯେ ଗୋଟିଏ ‘କୋରା’ ହେଲେ ତାହାର ଯେତେ ପୂରଣିକ, ଅଥଚ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ‘କୋରା’ ରଖି ଲୋଭ ଦେଖାଇବା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅବସର ନ ଦେବା କି ଭୟଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁରତା ! ‘ମଗଜଲକୁ’ ଓ ‘ଜଗନ୍ନାଥ-ବଲ୍ଲଭ’ ପ୍ରଭୃତି ମିଷ୍ଟାନ୍ନ-ମହାପ୍ରସାଦଗୁଡ଼ିକ ପଣସ-ପତ୍ର ଅଛାଦିତ ଅବସ୍ଥାରେ ସଜ୍ଜିତ ରହିଥାନ୍ତି, ସୁତରାଂ ତହିଁ ପ୍ରତି କାଉର ଏ ଭଳି ଲୋଭପଦ୍ମ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ ।

ବାଣୀପାତ୍ରଙ୍କ କରପୁତ୍ର ହୃଦୟରେ ଯେ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଛ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରି ଅମର ଗାଥାରେ କହିଥିଲେ :—

“ମେଘାଲୋକେ ଭବତ ସୁଖିନୋଽପ୍ୟନ୍ୟଥାବୃତ୍ତି ଚେତଃ,
କଣ୍ଠାଶ୍ଳେଷ-ପ୍ରଣୟିନି ଜନେ କିଂ ପୁନର୍ଦ୍ଦରସସ୍ଥେ ।”

ଯୁଗାନ୍ତର ପୂର୍ବେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରର ନିର୍ଭୁତ ଉପତ୍ୟକାରେ ଅଭିଶାପକ୍ଳଷ୍ଟ ପ୍ରବାସୀ ଯକ୍ଷ ହୃଦୟରେ ଯେପରି ବେଦନା ଜାଗି ଉଠିଥିଲା, ଏ କାଳରେ ଗଗନବଲ୍ଲଭୀ ଧୂସର ମେଘଛାୟା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରବାସିର ବ୍ୟଥିତ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପର୍ଶ କରି ପ୍ରିୟଜନମିଳନ-ସ୍ଥାନ ଚୈଷିତ ହୃଦୟରେ ଏକ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଛ କମ୍ପନର ସଞ୍ଚାର କରୁଥାନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରବାସରେ ମେଘଗଜନ, ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଝରଣ, ବୃଷ୍ଟିର ଧାରବାହକ-ଶବ୍ଦରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ହୃଦୟ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଉଠେ ଏବଂ ବେଦନାଧୂତ ଅନ୍ତର୍ଜନ ବିରହ ସମସ୍ତେ ଅତି ନିବିଡ଼ଭାବରେ ଅନୁଭବ

କରିଥାନ୍ତି । ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ବଜନବର୍ଗଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ମନେ ପଡ଼େ ।

ବର୍ଷାର ଶେଷରେ ଝୁଲଣ ଯାତ୍ରା ପବ । ଏହି ଝୁଲଣଯାତ୍ରା ପୁରୀ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଓ ଆଠଗଡ଼ରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ପୁରୀର ଝୁଲଣ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାମ୍ରାରେ ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ମଠରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଠାକୁର ଠାକୁରଣୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ବିମାନରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ଏବଂ ସଖୀମାନଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସଜ୍ଜିତ କୁଞ୍ଜରେ ଶୋଭମାନ । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଶଙ୍ଖ ଘଣ୍ଟା ଧ୍ବନି କଣ୍ଠ ବଧୂର କରୁଅଛି ଏବଂ ପୁରୋହିତ ଅଥବା କୌଣସି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିମାନ ପଶ୍ଚାତରୁ ଥରେ ଥରେ ବିମାନକୁ ଠେଲ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଝୁଲଣ ମନ୍ତ୍ରପ ସମୀପରେ ଉତ୍କଳର ଖ୍ୟାତି ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଛନ୍ଦ ଗୀତ ହେଉଅଛି— ଏ ଦୃଶ୍ୟ କେବଳ ପୁରୀରେ ସ୍ବାଭାବିକ । ଏହି ସ୍ବାଭାବିକତା କେବଳ ଆଜକାଲିକାର ମିଶ୍ରିତ ଯୁଗରେ ପୁରୀ ରକ୍ଷା କରି ଆସୁଅଛି, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ ଓ ଇଂରାଜୀ ରାଗିଣୀର ଅନୁକରଣରେ ଓଡ଼ିଆ ଗୀତ ରଚିତ ହୋଇ ବୋଲା ହୁଏ, ମାତ୍ର ପୁରୀରେ ଏ ପ୍ରଥା ନାହିଁ । ବଡ଼ ଦୁଃଖର କଥା ଓଡ଼ିଶାର ଛନ୍ଦ ରାଗିଣୀରେ ଉତ୍କଳୀୟ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତି ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ନିଜ ଭାଷାର ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା କଲେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଆମ୍ଭେମାନେ ଏ ଭଳି ଅବ୍ରାହ୍ମଣିକ ଯେ ସ୍ବଦେଶୀୟ ଅଥବା ଜାତୀୟ ରାଗିଣୀ ଛନ୍ଦ ବିଜାତୀୟ ରାଗିଣୀରେ ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା କରିବାକୁ ମନ ଫେରାଇଅଛୁଁ । ଏପରି କି ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତର ଅଧିକାଂଶ ମଧ୍ୟ

ବିଜାତୀୟ ରୁଗିଣୀରେ ଗଠିତ । ଏ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଶିକ୍ଷିତସମାଜର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାକୁ ନାହିଁ ଏବଂ ଅଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତସମାଜ ବୋଧ ହୁଏ ଛନ୍ଦ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶୀ ସ୍ବରସମୂହ ଆଉ ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ଯିବ ।

ଝୁଲଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନର ଅପର ନାମ ରାତ୍ରି (ରକ୍ଷା) ପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ବର୍ଷାର ଶେଷ ଓ ଶରତର ନବ ସମ୍ଭାର ଏହି ଦିନରୁ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନେ ରାତ୍ରି, ନଡ଼ିଆ ଓ ପଇତା ଘେନି ଦ୍ଵାରେ ଦ୍ଵାରେ ଭ୍ରମଣ 'କରୁ-ଅଛନ୍ତି ଏବଂ "ଦକ୍ଷିଣାନ୍ତଂ ଫଳପ୍ରଦଂ" ଏହି ବାକ୍ୟର ସାର୍ଥକତା ସମ୍ପାଦନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହି ରାତ୍ରି-ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ବତବେଷ୍ଟିତ ଅରଣ୍ୟମରୁସଙ୍କୁଳ ସ୍ଥର ରଞ୍ଜିତ୍ସାନର ଅତି ପ୍ରମୋଦମୟ ଉତ୍ସବ; ଦହୁଦୁରବର୍ତ୍ତୀ ଶସ୍ୟ-ଶ୍ୟାମଳ ଉତ୍କଳର ପଞ୍ଜିଗ୍ରାମସମୂହରେ ମଧ୍ୟ ଅଜି ସେହି ମଧୁର ଉତ୍ସବର ଆନନ୍ଦପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଥା ଅନୁଭୂତ ହେଉଅଛି । ଏହା ସାଙ୍ଗରେ ପ୍ରଭାତର ସମ୍ବନ୍ଧୁଳ ଆଲୋକ, ଖଳ ଆକାଶରେ ଅରପ୍ରାୟ ଶୁଭ୍ର ମେଘଗଣ୍ଡର ସୁମନ୍ଦ ସମ୍ଭରଣ, ଯତେଜ ବୃକ୍ଷପତ୍ରର ମୃଦୁ କମ୍ପନ ଏବଂ କ୍ଷେତ୍ରସମୂହରେ ବିହଙ୍ଗମକୁଳର ସହର୍ଷ କାକଳୀ ଶରଦାଗମନର ଉଦ୍ଘୋଷନ କରୁ-ଅଛି ।

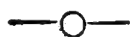

ଶରତ ।

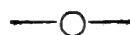

ନୟନାନନ୍ଦଦାୟିନୀ, ରୂପରମ୍ୟା, ଲବଣ୍ୟଭୂଷଣୀ ଶରତ୍ ନବବଧୂ
ସଦୃଶ ମହାମଣ୍ଡଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଏହାର ସ୍ନିଗ୍ଧ ମାଧୁରୀ ସଞ୍ଜରେ
ଶୀତଳକାଶ କାଶକୁସୁମ, ଦଧି-ସରବର୍ଣ୍ଣ ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ, ନବନୀତ ସଦୃଶ
ଶଶଧର ଏବଂ ତନ୍ଦ୍ର-ପ୍ରଭା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସମାଗତ ହେଲେ ଧରଣୀରେ ଯଥାର୍ଥ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରସର ସାଗର ସମୁପ୍ତଳ ହୁଏ ।

ଯେତେବେଳେ କ୍ଷେତ୍ରସମୂହ ଶ୍ୟାମଳ ଶ୍ୟାମରାଶିରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ,
ଯେତେବେଳେ ଅଯାଚିତ ବର୍ଷଣରେ ପକ୍କଳ, ତଡ଼ାଗସମୂହରେ
କୁମ୍ଭଦ, କଞ୍ଜାର ପୁଟି ଉଠିଅଛି, ଯେତେବେଳେ କାଶକୁସୁମର ଶ୍ଵେତ-
ବିସ୍ତାର ବର୍ଷାକାଳର ବାଦକ୍ୟର ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସୀ,
ଯେତେବେଳେ କୃଷକଗଣ ସମସ୍ତ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ପରିଶ୍ରମର ଫଳ ଲାଭ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଶାନ୍ବିତ ଚିତ୍ତରେ “ଶ୍ୟାମପୂର୍ଣ୍ଣ ବସୁନ୍ଧରାକୁ” ଚାହିଁ
ରହିଥାନ୍ତି, ସେହି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟରୁ ଶରତ୍ କାଳର ସୂଚନା ।
ଶାରଦାକାଶର ନୀଳପ୍ରଭା, କନକକାନ୍ତି ରୌଦ୍ରଛଟା, ଶେଫାଳକାର ପୁଷ୍ପ-
ବୃକ୍ଷି, ଶୀର୍ଷକାୟା ତଟିନୀର ମନ୍ଦୁରମେନ, ବସୁନ୍ଧରା ଶ୍ୟାମଦାସ୍ତି, ଅମଳ
ଧବଳ ଚନ୍ଦ୍ରକାର ବିସ୍ତାର ପ୍ରଭୃତି ଶରତ୍ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୋଭାର ପ୍ରକୃତ
ଉପକରଣ ।

ଶରତ୍ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ତରୁଲତା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶ୍ୟାମ-ସ୍ନିଗ୍ଧ ବେଶ
ଧାରଣ କରନ୍ତି । କୃଷକମାନଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ କୁଟୀର ଚତୁର୍ଦିଗରେ ପଲ୍ଲବ-
ସମୂହ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ରକା- ସ୍ନିଗ୍ଧ
ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ସାଧାରଣର ନୟନ ସମ୍ମୁଖରେ ପଞ୍ଜିଗ୍ରାମର ସଜ୍ଜ
ପୁଷ୍ପ ବିଶଦ ଯୌନର୍ଯ୍ୟ ପୁଟାଇ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଖଳାରେ ପାଲଟିବାର
ସିନ୍ଧୁ ମଧୁର ଗନ୍ଧ ଏବଂ ଗୁହର ଉପକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତୀ କଦମ୍ବ ଓ ସପ୍ତଜ୍ୱଦ
(ଛତିଅନା) ପ୍ରସ୍ତର ସ୍ନିଗ୍ଧ ସୁବାସ ବିକାଶ ହୋଇ ତରଳ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟୀ
ରଜନୀକୁ ରୂପ, ରସ ଓ ଗନ୍ଧର ମୋହନରୂପରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ କରୁଥାନ୍ତି ।
ନରଝର ପଞ୍ଜିବାସିଙ୍କର ସଂସାର-ସଂଗ୍ରାମ-ସୁବ୍ର କ୍ଳାନ୍ତ ଜୀବନର ନୀରସ
ମରୁସ୍ତର ସିନ୍ଧୁ କରି ସେଠାରେ ପ୍ରଫୁଟିତ କୁସୁମ ସଦୃଶ ଅମ୍ଳାନ କବିହର
ସ୍ନିଗ୍ଧ ମାଧୁରୀ ବିକଶିତ ହୋଇ ଉଠିଲାଣି ।

କବିବର କହିଅଛନ୍ତି:—

“ମନୋହର, ଆହା, ଯେହ୍ନେ ଶାରଦୀୟା ଉଷା,
ନାହାର-ଭୂଷଣା କାବ୍ୟ-ତାରା-କୁନ୍ତଳନୀ,
ପୁନଃସୁ ପୃଷ୍ଠେ ଉଦେ, ପ୍ରାଚୀ ନରଃପଟେ ।”

ମେଘନାଦୁଲ୍ଲସ ଉଷାରେ ଶରତ୍କାଳର ଏହି ଚରୁଚିତ୍ର ଯେ ଦେଖି-
ଥାନ୍ତି, ତାହାର ନୟନ ସାଥକ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଉଷାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା ସଙ୍ଗେ

ପ୍ରଭାତ ତାରୁ ଘାସି ପ୍ରକୃତ ମଣିକାଞ୍ଚନର ସଂଯୋଗ । ଏ ଶୋଭାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ ପର ?

ହରିତ୍ ପଦ୍ମୋପର ବାଳାତପରଞ୍ଜିତ ସ୍ଥଳପଦ୍ମର ଶୋଭା ନୟନ ପାର୍ଥକ କଲଣି । କନିଅର, ନୀଳକଇଁ, କଞ୍ଚାର, ଅପରାଜିତା ପ୍ରଭୃତି ପୁଷ୍ପ ଦିଗଦିଗନ୍ତ ନବବିକଶିତ କୁସୁମ-ସୁଷମାରେ ଆଲୋକିତ କଲଣି । ମାଳତୀ ଏବଂ ସେଫାଳିକାର ସୁଗନ୍ଧରେ ଚତୁର୍ଦିଗ ପୂର୍ଣ୍ଣ । କାଶି ଫୁଲରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୟନାର୍ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହେଲଣି । ପଦ୍ମ ବିମୁଫଳପୁଷ୍ପକ ସୁକୋମଳ ଲତା-ପଞ୍ଜବ-ସଞ୍ଜିତା ପ୍ରକୃତ ସୁନ୍ଦରୀର ହାସ୍ୟମୟ ଓଷ୍ଠାଧର ସଦୃଶ ଦିଶିଲଣି ।

ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଶୀତଳ ପବନ ବହୁଅଛି ଏବଂ ସେହି ପବନରେ ଶିଥିଳ-ବୃନ୍ତ ପ୍ରଘୃଷ୍ଟିତ ଶୁଭ୍ର ସେଫାଳିକାସମୂହ ବୃକ୍ଷ ଶାଖାରୁ ଝର ଝର ହୋଇ ଝଡ଼ି ବୃକ୍ଷ ମୂଳ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରୁଅଛି । ବରକୋଳ ଗଛ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୃହତ୍ ଗଛସମୂହରେ ନିର୍ମୂଳୀ ଲତା ମାଡ଼ି ଗଛର କଳେବର ହରିଦ୍ରା-ରଞ୍ଜିତ ପ୍ରାୟ ଦିଶୁଅଛି ।

ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବଦେଶରେ ଅନନ୍ତ ଆକାଶର ଅନନ୍ତ ନୀଳିମା ଦିଶେ ତୁମଶୃଙ୍ଗର ଗାଡ଼ି ନୀଳକାନ୍ତି ପର୍ବତସମୂହରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧ ରହିଲେ ମନରେ କି ମହାନ, ଅଚିନ୍ତ୍ୟ, ଅବ୍ୟକ୍ତ ଭବର ଆବର୍ତ୍ତବ ଦୃଶ୍ୟ ! ଉତ୍କଳ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ କେଡ଼େ ମନୋରମ ଦିଶେ ! ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସୀମନ୍ତନାମାନେ ଯନ୍ତ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ

ସୁସ୍ଵରଣୀ ଅଥବା ନଦୀତଟକୁ ପାଣି ଆଣିବା ସକାଶେ ଯାଇ ପଶିମା-
କାଶରେ ସିନ୍ଦୂରତ ମେଘମାଳା ଦେଖି ଦେବାଙ୍କ ପାଟଲୁଗା ବୋଲି ଭାବୁ-
ଅଛନ୍ତି । ଦିଗଜୀନାର ଶ୍ଵେତଗୁମରରୂପୀ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଶୁଭ୍ରକାଦମ୍ବିନୀ ନାଳା-
କାଶରେ କେଡ଼େ ରମଣୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ! ଗୁହ୍ୟରେ ଗଗନମଣ୍ଡଳ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା-
ପ୍ଳାବିତ ଏବଂ ସରସୀଜଳରେ ଧଳା କଇଁଫୁଲ ଏହି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରୂପ ସୁଧା-
ରସ ପାନ କରୁଅଛି । କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଅସଂଖ୍ୟ ନକ୍ଷତ୍ରଖଗିତ ଆକାଶ
ବିଶ୍ଵପ୍ରସ୍ଥାଙ୍କ ବିରାଟରୂପ ଘୋଷଣା କରୁଅଛି ।

ନଦୀ ପଠାସ୍ଥିତ ଅରଣ୍ୟ ରୂପା ସବୁ ପୁଞ୍ଜ-ପରିଣୋଦିତ ହୋଇ ଅସଂଖ୍ୟ
ଦ୍ରୁମରକ୍ତକୁ ଆହ୍ୱାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ସରୋବର ଓ ଖାଲର ତଟ ସନ୍ନିକଟରେ
ମାଛରଙ୍କା ପକ୍ଷୀ ନିଶ୍ଚଳଭାବରେ ଉପବିଷ୍ଣୁ ଏବଂ ଶରତ୍-ସୁଦ୍ଧ-ସଲିଳରେ
ଶପ୍ଥକୂଳର ଶ୍ରୀତା ମାଛରଙ୍କାର ନିଶ୍ଚଳତାକୁ ସମୟ ସମୟରେ ଭଙ୍ଗ
କରୁଅଛି । ହରିତାୟୁମାନ ଧାନ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ଭଦ୍ରଭଦ୍ରଲୀୟାର କର୍କଶ
ରବ ଥରେ ଥରେ ଶୁଭୁଅଛି । ମହାନଦୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଏବଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା
ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ନଦୀଗନ୍ଧାସମୂହ କାଶକୁସୁମାଛାଦିତ ହେଲାଣି ଏବଂ
ସେହି କାଶପୁଲଗୁଡ଼ିକ ପବନାନ୍ତୋଳିତ ହେଲା ବେଳେ ନିର୍ମଳ ଜଳ-
ସିନ୍ଧିବିଭୂଷିତ ନଦୀସମୂହ ଶ୍ଵେତଗୁମରଦ୍ୱାରା ଶୋଭାମୟୀ ଶରତ୍-ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ
ସମ୍ଭାବନା କଲ ପ୍ରାୟ ଦିଶୁଅଛି । ଦରଦ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନାବାର ସଂଗ୍ରହରେ
ଲାଗିଲେଣି । କାଷ୍ଠରଙ୍କଣ ଫୁଲର ଶୋଭାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖିକ ଅଞ୍ଚଳ

ଅଲେକିତ ହେଲଣି । ଦିଗ୍‌ଦିଗ୍ ଦୀର୍ଘ ଶ୍ରେଣୀବିଶିଷ୍ଟ ଉନ୍ନତାନତ ପଦ୍ମ, ଗାଳ ଜଳବେଣୀଶୋଭିତ ନଦୀସୈକତ, ନାସି, ଦୂରସ୍ଥିତ ତରୁରାଜି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପୌତ ହୋଇ କପର ଦିଶୁଅଛି, ଏହାର ସମ୍ୟକ୍ ଚିତ୍ର ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ ଅସମ୍ଭବ । ବାଣୀପୁତ୍ର ଯଥାର୍ଥ କହିଅଛନ୍ତି :—

“ଦିଗ୍‌ଭାଗାଃ ମନୋଜ୍ଞାଃ”

ଏଥିରେ ସମଗ୍ର ଭବରେ ସମାବେଶ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତୁର ଭିତ୍ତିଶିଳା ମନୋହର ବେଶ ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣରେ ନାହିଁ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ନଦୀର ଅପରପାର୍ଶ୍ବସ୍ଥିତ ଯୁକ୍ତ ଶୈଳର ଉପକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତୀ ଆମ୍ଭ-ତୋଟାରେ ଅସ୍ତ୍ର ହେଉଅଛନ୍ତି । ଲୋହିତ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକ ବୃକ୍ଷରାଜର ପଦ୍ମାବଳୀ ଭେଦ କରି ନଦୀ ଜଳରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ । ବାୟୁତାଡ଼ିତ ଚଞ୍ଚଳ ବୃକ୍ଷ ଛାୟା ଘୂର୍ଣ୍ଣମାନ ଜଳୋପରି ଶ୍ରୀତା କରୁଅଛି । ଅସ୍ତ୍ରଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର କନକ-କିରଣାନୁରଞ୍ଜିତ ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡ ମେଘସ୍ତରର କି ଶୋଭା ହେଲାଣି ! ନଦୀତଟରେ ଜଣେ କେଉଁଟି ଗୋଟିଏ “ପେଲଣା” ଜାଲ ପକାଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି ମାଛ ଧରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ପଥର ଉପରେ ଯୋଡ଼ାଏ ପିଲା ବଡ଼ଣୀରେ “କଥ” ଗୁଳ୍ମି ବଡ଼ଣୀ-ସୂତ୍ରକୁ ଗଭୀର ଜଳରେ ନିକ୍ଷେପ କରି ସ୍ଥିର-ଭବରେ ମହ୍ୟ-ଶିକାର ପ୍ରୟାସରେ ଅଛନ୍ତି—ମନଃସଂଯୋଗ ଏବଂ ସହସ୍ପ୍ରଭାର ଜୀବନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ପରି ପ୍ରଜାୟମାନ ! ଜଳମଗ୍ନ କାଶବନ ଉପରୁ ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ “କୁଅ, କୁଅ” ଶବ୍ଦ ଦେଉଅଛି । ତାହାର

ସେହି ବ୍ୟାଘ୍ର କଷ୍ଟସ୍ୱର ମଧ୍ୟରେ ଅବ୍ୟକ୍ତ କାତରତା, କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଳାନ୍ତ ଓ ହତାଶ ଜୀବନର ଏଭଳି ମର୍ମରେଘା ମନସ୍ତାପ ବାହାର ପଡ଼ୁଥିଲା ଯେ ତାହା ଖରପ୍ରବାହକ୍ରମିତ ସିନ୍ଧୁ ତଟଭୂମିର କରୁଣ ବିଳାପେଚ୍ଛାସ ବୋଲି ମନରେ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

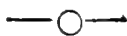
“ଅଦୃଶ୍ୟ ସୋମୟୁକ୍ତ ବିତରେ ବାସ,
ସାଞ୍ଜି କର ନ ଥାଏ ନାମେ ପ୍ରୟାସ ।”

ଏ ଦିଓଟି ଧାଡ଼ି ଯେ ଅନୁଭବ କରି ନାହାନ୍ତି, ସେ ଶରତ୍କାଳର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଉପଭୋଗ କରି ନାହାନ୍ତି । ବଡ଼ ଗଛ ଏବଂ ଗଛ ଉପରସ୍ଥ ଲତା-ଜାଲ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଠିଆଡ଼େ ଏହି “ସୁଆଁ” ଫୁଲ ଥାଏ, କେହି କଳନା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ, ଅଥଚ ପ୍ରାଣୀରାମ ସୁନ୍ଦର ହଠାତ୍ ଅପ୍ରାଣ-ଶକ୍ତିକୁ ଉପହାର ଦେଇ ମନ ଓ ହୃଦୟକୁ କୃତାର୍ଥ କରେ ।

ରକ୍ତ ଏବଂ ପୀତ ଗୋଡ଼ିବାଣ ଫୁଲ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ 'ନ' ହେଲେହେଁ ଶୃଙ୍ଖଳିତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ତତ୍ତ୍ୱର ହେଲେଣି । ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶାସନସମୂହର ନାରିକେଳ, ଚୁବାକ, କନିଅର, ପୁନ୍ନାଗ, ଛୁଇଁନା, ଓ ଲଙ୍କଳ ବୃକ୍ଷସମୂହ ବର୍ଷାବର୍ଷାଦ ହୋଇ ଅତି ରମଣୀୟ ଦିଶିଲେଣି ।

ଶରତକ୍ରମେ କରଣରେ ଜଗତ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶୁଥିଲା । ତରଙ୍ଗିଣୀର

ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଧରେ ଏହି ସୁଧାଂଶୁ କାରଣସମ୍ପାଦକଦ୍ୱାରା ସୁନିର୍ମଳ ଜଳସମୂହ
ରଜତମୟ ବୋଧ ହେଉଅଛି । ସେଉଁଠାରେ ଚନ୍ଦ୍ରରଶ୍ମି ପୂର୍ଣ୍ଣମାସରେ
ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ, ସେଠାରୁ ସେତେଦୂର ଦୃଷ୍ଟି ଚାଲେ, ତେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ତାହାର ସୁଦ୍ର ସୁଦ୍ର ତରଳିତ ଅଂଶସମୂହ ଚଞ୍ଚଳ ତରଙ୍ଗୋପର ଭାସି
ଯାଇଥାଏ—ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଅଭିଶୟ ହୃଦୟହାରୀ ! ନଦୀର ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥିତ
ଗଣ୍ଡଶୈଳ ଏବଂ ଅମ୍ବତୋଟାସମୂହ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲୋକରେ ନିଷ୍କଳ, ଧୂସର
ପ୍ରେତସେହବତ୍ ପ୍ରଜାୟମାନ !

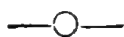
ଜନ୍ମାୟମୀ ଉତ୍କଳ ପ୍ରତି ଗୃହସ୍ଥଙ୍କ ଘରେ ପାଳିତ ହେଉଅଛି । ଏହି
ଦିବସ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ସମସ୍ତ ଆକାଶ ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଥାଏ ଏବଂ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ
ବିନ୍ଦୁପାତ ସହିତ ବୃଷପଦର ମର୍ମର ଶବ୍ଦ ମିଶି ‘ଶରତ୍-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ସକାଶେ ନଷ୍ଟ କରିଥାଏ । ସମୟ ସମୟରେ ଶ୍ରାବଣ ବର୍ଷା-
ପାତ ସହିତ ପବନସମ୍ଭାର ହୋଇଥାଏ ।

ପୁରୋହିତେ “ହରିଜନ୍ମ” ବ୍ରତ କଥା ଦୀର୍ଘ ତାଳପଦ ପୋଥିରୁ ପାଠ
କରୁଅଛନ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ବାଳକ ବାଳିକାମାନେ ଶୁଣିବାକୁ ରୁଣ୍ଡି ହୋଇ-
ଅଛନ୍ତି । ବୃଦ୍ଧାମାନେ ଭକ୍ତି-ଗଦ୍ୟ-ଚିତ୍ରେ ପୋଥି ଶୁଣୁଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ
ବାଳକ ବାଳିକାମାନେ “ପୋଥିବୋଲ ଶେଷ ହେଲେ ଭୋଗ ମିଳିବ”
ଏହି ଆଶାରେ ଫେମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦମନାୟ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ କଥାହତ୍ ଶାନ୍ତ ରଖି
ସ୍ଥିରଭାବ ଅବଲମ୍ବନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ହରି (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ) ସେତେବେଳେ ଏହି ଧର୍ମାମରେ ଅବତରଣ ହୋଇଥିଲେ, ତାହାମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ବର୍ଷାଭାଷଣ ରଜନୀ । ଆକାଶ ମେଘାଛନ୍ନ, ଘୋରାନ୍ଧକାର ଏବଂ ସମଗ୍ର ମଥୁରା ନଗର ସୁସ୍ଥୁଷ୍ଟ; କେବଳ କଂସର କାରୁଣ୍ଡ୍ୟକ ପ୍ରହରଣ ଶାନ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଅଗଳବଦ୍ଧ ଲୌହ-ଦ୍ଵାରବିଶେଷ କାରୁଗାରରେ ପାଷାଣଭରଲୁଣ୍ଠିତ ବସୁଦେବ ଅଚେତନ; ପାଣ୍ଠରେ ଆସନ୍ନପ୍ରସବୀ ଭୃତବିହଳା ଦେବକୀ ; ମଧ୍ୟରାତ୍ରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ପ୍ରସବବେଦନାରେ ସେତେବେଳେ ଦେବକୀର ସଞ୍ଜା ବଲ୍ଲପ୍ତ । ଏଭଳି ସମୟରେ ସହସ୍ରା ଆକାଶରେ ଦୁମୁଦ୍ର ଧ୍ବନି ଶୁଭ ହେଲା, ପ୍ରହ୍ଳୁଟ ପାରିଜାତର ସ୍ମିତ ସୌରଭରେ ନିରାନ୍ତର କାରୁଗାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା, ବସୁଦେବଙ୍କ ବନ୍ଧର ଦୁର୍ବିସହ ପାଷାଣଭର ଅକ୍ଷୟାତ୍ ଅପସୂତ ହୋଇଗଲା ! ସେ ଉଠି ସେହି କମଳଲେତନ ନୀଳକାନ୍ତି ପୁତ୍ରକୁ ନିଶ୍ଚୟ କର ସକଳ କଷ୍ଟ ବିମୁକ୍ତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ପରଦିବସ ପ୍ରଭାତରେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ କଂସ ହସ୍ତରେ ପୁତ୍ରର ପରିତ୍ୟାଗ କଲେନା କର ଆକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ, ସମସ୍ତ ଅନନ୍ତ ନିରାନ୍ତରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଅବଶେଷରେ ବସୁଦେବ ସେହି ସଦ୍ୟଃପ୍ରସୂତ କୁମାରଙ୍କୁ ଧାରଣ କରି ନିମାଳୟରେ ରଖିବାକୁ ବାହାରିଲେ, ଲୌହ-ଅଗଳ-ବଦ୍ଧ ରୁଦ୍ଧ ଲୌହଦ୍ଵାର ମନକୁ ଫିଟିଗଲା, ପ୍ରହରମାନେ ସେମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତ ତରବାର ମସ୍ତକପାଣ୍ଠରେ ରଖି ଘୋର ନିନ୍ଦାରେ ଅଭିଭୂତ ! ବସୁଦେବ ସନ୍ତ୍ରାପ୍ତରେ ଦ୍ଵାର ଅଭିମୁଖ କରି ଚାଲିଲେ । ଅନ୍ଧକାରମୟ, ଝଟିକା-ସଂକୁଳ ଚାନ୍ଦିର ଦୀର୍ଘରାତ୍ରି ସଙ୍ଗରେ ବୃକ୍ଷଶାଖାସମୂହର ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ

ଏବଂ ଅବଶାନୁ ବୃଷ୍ଟିଧାରରେ ରାଜପଥ କର୍ଦ୍ଦମାନ୍ତୁ । ବସୁଦେବ ସମସ୍ତ
ବିଦ୍ୟା ତୁଚ୍ଛ ଜ୍ଞାନ କରି ଝୁରିତ ବିଦ୍ୟୁଦାଲେକରେ ଅଙ୍କସ୍ଥ ଶିଶୁକୁ ଘେନି
ଯମୁନା ଆଡ଼କୁ ଦଉଡ଼ିଲେ । ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି ।

ହରିଜନ୍ମ ଉତ୍କଳ ଅହର ଗଉଡ଼ଙ୍କ ଘରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପଦ୍ମ ।
ଏମାନଙ୍କ ଘରେ ପିଠା, ପଣା, ଖଜା, ଛୁଞ୍ଚପତର ପ୍ରଭୃତିର ଅସ୍ତୋଜନ
ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ହୋଇଥାଏ । ସାଧାରଣ ହରିଜନ୍ମ ଉତ୍କଳ ମଠାଧିକାରୀ-
ମାନେ ପାଳନ୍ତି ନାହିଁ । ନିମ୍ନାଳୟରେ ପରଦିନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଆବର୍ତ୍ତକ
ଯୋଗୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଠରେ ପରଦିନ ଏହି ଉତ୍କଳ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ—
ଏଣୁ ଏହାକୁ ନିମୋତ୍ସବ କହନ୍ତି ।

ଗଣେଶଚତୁର୍ଥୀ ଉତ୍କଳ ଉତ୍କଳରେ ପାଠଶାଳା ଏବଂ ବିଦ୍ୟାଳୟସ୍ଥ
ଶିକ୍ଷକଗଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଏହା ସମ୍ଭବତଃ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରୁ
ଉତ୍କଳକୁ ଆସିଅଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ଏହି ଉତ୍କଳର ପ୍ରଚାର
ନାହିଁ ।

ଘରର ପଣ୍ଡାମାନଙ୍କ “ହରଚଣ୍ଡୀ ମଉଜ” ଶରତ୍‌କାଳର ଗୋଟିଏ
ବିଶେଷତ୍ବ । ନୌକାରେ “ଫକୀତ ପିଲ୍ଲ” ଘେନି ଗୀତ ବାଦ୍ୟର
ଅନନ୍ଦ ସମ୍ଭୋଗ କରୁଁ କରୁଁ ସମୁଦ୍ରୋପକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତୀ “ବାଲ ହରଚଣ୍ଡୀ”
ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ମହୋତ୍ସବ କରିବାକୁ ଯାଇଥାନ୍ତି । କାନିକା,

ଚାନ୍ଦିଆ, ଘିଅପିଆ ଭଜା ଓ ରବି ଛଅଶର ଅଭବ ତ ଥାଏ ଏବଂ ସମୁଦ୍ର ବାଲି ଉପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ-ପାନର ଅନନ୍ନ-କଲ୍ଲୋଳ ସମୁଦ୍ରର ଉତ୍ତାଳ-କଲ୍ଲୋଳ ସହିତ ମିଶିଯାଏ । “ସାଙ୍ଗ, ଭାଙ୍ଗ, ସଙ୍ଗୀତ, ପଙ୍ଗତ” ପୁରୀର ପ୍ରଚଳିତ ଏହି ଚତୁର୍ବର୍ଗ ଫଳ ଏଠାରେ ସାର୍ଥକ ହୋଇଥାଏ । ଫେରିବାବେଳେ “ବହୁଥିଲେ ପୁଣି ବରଷେ” ଏହି କଥା କହି ପରସ୍ପର ଆଲିଙ୍ଗନର ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି ।

ସୋମନାଥବ୍ରତ, କୁକୁଟୀବ୍ରତ (ସମବେତ ଚେଷ୍ଟାରେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ— ଜାତୀୟ ଭବ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ଗଳ୍ପ, ବ୍ରତର ପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ । କୁକୁଟୀବ୍ରତ ପୁସ୍ତକରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ), ରାଧାଷ୍ଟମୀ ଏବଂ ବାମନଜନ୍ମ ପ୍ରଭୃତି ଶରତକାଳର ପର୍ବସମୂହ ଏକ ପରେ ଏକ ଜୁଆର ଭଳି ମାଡ଼ି ଥାନ୍ତି । ବାମନଜନ୍ମ ଦିବସ ଉତ୍କଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ “ସୁନିଆ” । ଏହି ଦିନ ଉତ୍କଳର ପୂର୍ବ ସମ୍ରାଟ୍ ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କ ନୂତନ ଧାଲ ଆରମ୍ଭର ଉତ୍ସବ । ଏହି ଉତ୍ସବ ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମହାରାଜା, ରାଜା, ଜମିଦାର, ଲକ୍ଷ୍ମରଜଦାର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଚୂଡ଼ରେ ସମାରୋହ ସହିତ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ରାଜା ଏବଂ ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏହି ଦିନ ସୂଚିତ ହେବାର ବିଧି ଅଛି । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଭକ୍ତି ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଜା-ପ୍ରୀତି ଏହି ଦିବସ ସମସ୍ତେ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି ।

ଏହା ଉତ୍ତର ଭଗବତଜନ୍ମ ଓ ଦୁର୍ଗା ଓଷା । ଏହି ଦୁଇଥା ଓଷାରୁ ଦୁର୍ଗାଦେବୀଙ୍କ ଉଦ୍‌ଘୋଷନ ଅରମ୍ଭ ହୁଏ, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପିତୃତର୍ପଣ ମଧ୍ୟ ଅରମ୍ଭ ହୁଏ । ପିତୃତର୍ପଣର ଶେଷ ଦିବସ ମହାଲୟା ଅମାବାସ୍ୟା ।

ଦେଶୀଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ପୂଜା ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁର୍ଗାପୂଜାର ସମ୍ପାଦନା କର୍ତ୍ତାଦେଶୀ ଭଳି ଉତ୍କଳରେ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ବିଗ୍ରହମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଛାତ୍ର-ମହିଷାସି ବଳିଦାନର ନୃଶଂସ ପ୍ରଥା ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ସମ୍ବଲପୁରର ସମଲାଇ ଦେଶୀଙ୍କ ନିକଟରୁ ଅରମ୍ଭ କରି, ବଞ୍ଜାମୁଣ୍ଡା—ଭଟ୍ଟାରିକା (ବୃହଦମ୍ବିକା) ବାଙ୍କି—ଚଢ଼ିକା, ପୁରୀ—ବିମଳା, ଝଙ୍କଡ଼—ଶାରଳା, ବାଣପୁର—ଭଗବତୀ, ଯାଜପୁର—ବରଜା, ଅସୁରେଶ୍ଵର—ହରଚଣ୍ଡୀ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପଶୁ ହନନ ଏହି ସମୟରେ ଉତ୍କଳୀୟ ଶରତ-ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ପ୍ରକୃତ-ଦେହକୁ ବିକଳାଙ୍ଗ କରି ପକାଏ । କିଏ ଜାଣେ, ଏହା ମଧ୍ୟରେ କେଉଁ ଗୁଡ଼ ରହସ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି ? ଆମ୍ଭେମାନେ ସହଜ ଓ ସରଳବୁଦ୍ଧିରେ ଏ ଦୃଶ୍ୟକୁ ନୃଶଂସତା-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖିଥାଉ ।

ଦଶହରାର ପ୍ରକୃତ ସମ୍ପାଦନା ଉତ୍କଳୀୟ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ୟମାନ । କେତେକାଳ ପୂର୍ବେ ଏହି ଶାରଦୋତ୍ସବର ପବିତ୍ର ନବସରେ ହିନ୍ଦୁ ରାଜଗଣ ଦଶାବ୍ଦୀୟରେ ବାହାରୁଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କଳୀୟ ନରପତିମାନେ ସ୍ତ୍ରୀୟ ସ୍ତ୍ରୀୟ ଅନୁଚରବର୍ଗଙ୍କ ସହିତ ଅସୁଶୟରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ହାସ୍ୟକଳାରବରେ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରଭସ୍ମନିତ କରି ମୃଗୟା-ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି ।

କୁମାରପୁଣ୍ଡିମା ଅଥବା କୋଞ୍ଚାଗର ପୁଣ୍ଡିମା ଦିନ ଶରତକାଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା

ଲଭ କରେ । ଏହି ଦିନ ଅବବାହିତା ବାଳକାମାନଙ୍କର ନବୋଦିତ
ଶରତମୁକ୍ତି ପୂଜା କରିବାର ବିଧି ଅଛି । ଶୁଭ-ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା-ପୁଲକିତ,
ଅନନ୍ତକଲ୍ଲୋଳ-ପୂର୍ବିତ କୋଜାଗର-ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବାଳକାମାନଙ୍କ
ସରଳ, ସ୍ମିତ କୌତୁକ-ହାସ୍ୟରେ ଗୁଣି ଆଡ଼ର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଆନ୍ଦୁର
ସମ୍ବଳ ହୋଇ ଉଠୁଅଛି ! ଆକାଶର କେଉଁ ଦୂର ଦୂରନ୍ତରୁ
ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ସଙ୍କୋଚମାନ ସରଳ ହାସ୍ୟୋଚ୍ଛ୍ଵାସ ଦେଖି ଅତ୍ୟନ୍ତ
କୌତୁକ ବୋଧ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକରଣରେ ସେହି କୌତୁକ
ପରସ୍ପର ହେଉଅଛି । ସ୍ମିତ ଶୋଭାବିତ୍ତ୍ୱିତ ଶାରଦ-ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର କଳହାସ୍ୟ-
କଲ୍ଲୋଳିତ, ପୁଷ୍ପଗନ୍ଧ-ବିଳସିତ ବ୍ରମଳ ରାତି-ଶୋଭା ଆଜି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଆକାଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ହାସ୍ୟ, ବଣରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଶୁବ ଅନ୍ତରାଳବର୍ତ୍ତୀ
ସୁବାସପୂର୍ଣ୍ଣ କୁସୁମର ହାସ୍ୟ, ଗୃହପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ବାଳକ ବାଳକାମାନଙ୍କ
ହାସ୍ୟ—ନିଶିଳର ସମସ୍ତ ହାସ୍ୟତରଙ୍ଗ ମିଶି ଏକ କୋମଳ ହାସ୍ୟ-
ସାଗର ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି !

ହେମନ୍ତ ।

—୦—

ଉତ୍କଳ ସୁବର୍ଣ୍ଣମୟ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଆରମ୍ଭରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ହେମନ୍ତ
ଆସିଲା । ସରୋବରର ନୀଳ ଜଳରେ ରକ୍ତକର୍ମ୍ମ ଓ ନୀଳକର୍ମ୍ମର ଶୋଭା,
ହୃଦୟ ସନ୍ତର୍କଷଣ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ନୀଳକର୍ମ୍ମ ଫୁଲର ମସ୍ତକ ବିକାଶ, କାନନରେ
“କାନନ-ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଚନ୍ଦନରଚନା” ରୂପ ଅତୀତର ଧବଳ-ପଦ
ଶୋଭା ଘେନି ହେମନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି ।

—*—

ରବି ଶଯ୍ୟାର ହରିତମାରେ କ୍ଷେତ୍ରସମୂହ ପରିଶୋଭିତ ହେଲାଣି ।
ଫେସି କୁସୁମ ଓ କୋଇଲିଖିଆର ନୀଳ ଫୁଲ ଏବଂ ଗୋଖରର ହଳଦିଆ
ଫୁଲରେ ପ୍ରକୃତଦେବାଙ୍କ “ଗାଲିଗ୍” ବିସ୍ତୃତ ହେଲାଣି । ହିମର ଆଦିଶଯ୍ୟା
ଯୋଗୁଁ ପଦ୍ମନା ମୁନିଭାବ ଧାରଣ କଲାଣି । କ୍ବାଣ୍ଡିକଉଡ଼ିଆ ଫୁଲରେ
ଗୃହସ୍ଥ-ଘରର ବାଡ଼ି ଅତି ରମଣୀୟ ଦିଶିଲାଣି । କୁଞ୍ଜଲତାର ରଙ୍ଗ ଓ
ଧଳା ଫୁଲସମୂହରେ ଉଦ୍ୟାନ-ବୃକ୍ଷସମୂହ ଶୋଭିତ ଏବଂ ଘର-ଘର
ଉପରେ ଶିମ୍ବର ଧଳାଫୁଲରେ ସାତ୍ତ୍ବିକଭାବ ସମାବିଷ୍ଟ । ଭୂଇଁ ବର-
କୋଳରେ ବୁଦା ସବୁ ହରିଦ୍ରାଭ ଦିଶୁଅଛି । ନୀଳ ଜଡ଼ା ଯେତେ କି

ମନୋହର ଶୋଭା ଧାରଣ କରିଅଛି ! “ବଞ୍ଚିମ ବାଳ-ଭୟ ପରି”
ଅଶ୍ରୁସ୍ନାନ ପୂର୍ବରୁ ଶୁଣି ଅନ୍ତେ ପୁଟିଲୁଣି ।

ଦାସାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟରେ କୁଟୀରଠାରୁ ପ୍ରାସାଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଗୃହ
ନୂନାୟକ ପରିମାଣରେ ଅଲୋକିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଅଲୋକ-ପ୍ରଦାନ
ପ୍ରଥା ପୂର୍ବରୁ ଚାଲି ଆସୁଅଛି, ମାତ୍ର ଅନୁମାନଙ୍କର ସହଜ ବୁଦ୍ଧିରେ ଏପରି
ଅନୁମାନ ହୁଏ ଯେ, ବର୍ଷାକାଳର ସଞ୍ଜାତ ଏବଂ ସହଜ ନାନାବିଧ କାଟ-
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନାଶାର୍ଥେ ଏହି ଦାସାବଳୀ ଅଲୋକମାଳାର ସୃଷ୍ଟି ।

ଏହି ଅମାବାସ୍ୟା ରାତ୍ରିରେ ଗୃହସ୍ଥମାନେ ସ୍ବର୍ଗତ ପିତୃପୁରୁଷମାନଙ୍କ
ଆହ୍ୱାନ କରିବାର ପ୍ରଥା ଉତ୍କଳର ସର୍ବତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । “ଅନ୍ଧାରରେ
ଆସ, ଆଲୁଅରେ ଯାଅ” କଥାଟି ପ୍ରକୃତ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ।

ଉଷାର ପୂର୍ବକ୍ଷରୁ ହୁଳହୁଳୀ ଧ୍ବନି ଶୁଣିଲୁଣି । କାର୍ତ୍ତିକ-ଘନାର୍ଦ୍ଦିନୀ
ଗୃହସ୍ଥ-ମହଳାମାନେ ନଦୀ ଏବଂ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଘନ ଏବଂ “ଅକ୍ଳାମା”
ପୂଜା ଶେଷ କରି ବାହୁଡ଼ିଲେଣି । କି ପବନ ସମୟର ପୂର୍ବ ଧ୍ବନି ! ଯେଉଁ
ବିଶ୍ୱାସ ଥାଉ ପଛକେ, ଦେବୀସ୍ବରୂପିଣୀ, ପବନହୃଦୟା ସାଧ୍ୱୀମାନଙ୍କ
ହୃଦୟରେହିଁ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ଅଟଳ ରହିଅଛି । ଭକ୍ତି-ରସ-ପ୍ଲାବିତ ହୃଦୟର

କର୍ମଳ ଭବ ଏହି ଗମ୍ଭୀର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅନୁମିତ ହୋଇ ପାରେ, ଅନୁଭବର
କ୍ଷମତା ଅମୃତାନଙ୍କର କଠୋର, ନୀରସ ଜୀବନରେ ନାହିଁ ପରା !

—୪୦୫—

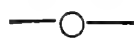
ଗୋବର୍ଦ୍ଧନପୂଜା, ନାଗଚତୁର୍ଥୀ ଓ ଅଁଳାନବମୀ ପ୍ରଭୃତି ପର୍ବସମୂହ
ଦ୍ଵୀମାନେ ଅଟଳ ଧର୍ମାନୁରାଗ ଯୋଗୁଁ ନିଶ୍ଚା ସହୃଦ ପାଳନ କରି-
ଥାନ୍ତି । ଏଥିଉତ୍ତରୁ କାର୍ତ୍ତିକ ବଡ଼ ଏକାଦଶୀ । ଏହି ଦିନଟି ମହାଲା-
ମାନଙ୍କ, ବିଶେଷତଃ ବିଧବାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅତି ପବିତ୍ର ଦିବସ । ଏହି
ଦିନ ଖଣ୍ଡପଡ଼ାରାଜ୍ୟସ୍ଥ ମହାନଦୀତୀରବର୍ତ୍ତୀ କଣ୍ଟିଲେ ଗ୍ରାମର ଶିଖରୀ
ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନୀଳମାଧବଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର ନିକଟରେ ମହତା ମେଳା
ବସେ । ଝି ପୁରୁଷ ମିଶି ପ୍ରାୟ ୧୦ । ୧୫ ସହସ୍ର ଲୋକ ଏଠାରେ
ସମବେତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଧର୍ମବିଧାୟ ସହୃଦ ନୀଳମାଧବଙ୍କ ଶିଖରଦେଶର
ଅତୁଳନାୟ ନୈସର୍ଗିକ ଶୋଭାରେ ସମସ୍ତେ ମୋହତ ହୋଇ କର୍ମ-କ୍ଳାନ୍ତ,
କଠୋର ଜୀବନର ପୁନରୁତ୍ଥାନ ଯକାଶେ ଚୁହ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରନ୍ତି

—୦୫୫୦—

କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀରେ ଧବଳେଶ୍ଵରଙ୍କ ବଡ଼ଓଷା ଯାହା
ଉତ୍କଳର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପର୍ବ । ଏହି ଦିବସ ଏବଂ ଏହାର ପୂର୍ବ ଦିବସଦ୍ଵୟ
ଧବଳେଶ୍ଵର-ଦ୍ଵୀପ ଜନସମୁଦ୍ରରେ ଅଛନ୍ତି ହୋଇଥାଏ । ନଦୀତଟ,
ବାଲି, ଆମ୍ବତୋଟା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୁଦାରେ ଅଗଣିତ ନର-ମୁଣ୍ଡ ସହୃଦ

ବିବିଧ ରଙ୍ଗ ଶାଢ଼ୀର ଓଢ଼ଣା ମିଶି ଅପୂର୍ବ-ଦର୍ଶନ ହୁଏ । ଏଠାକୁ ୮ ଏବଂ ୧୦୦ ମାଇଲ ଦୂରରୁ ଅଟଳ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକମାନଙ୍କର ସମାଗମ ହୁଏ ଏବଂ ବୁଢ଼ା ବିଧବାମାନେ ଏହି ସମସ୍ତ ସଥ ପଦବ୍ରତରେ ଆସି କି ଭଲ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି, ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । କେବଳ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସୀ ଏମାନଙ୍କର ସମ୍ବଳ ଏବଂ ଥରେ ମାତ୍ର ଅତି କଷ୍ଟରେ ବିଗ୍ରହ ଦର୍ଶନ ଉତ୍ତରୁ ସମସ୍ତ କଷ୍ଟ ବିମୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।

ଏହି ପର୍ବ ଉପଲକ୍ଷରେ ଧବଳେଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ “ଗଜମଣ୍ଡା” ପିଠା ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଯେଉଁମାନେ ଆସି ନ ପାରନ୍ତି, ସେମାନେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଗ୍ରାମସ୍ଥ ଗୃହରେ ଉପବାସୀ ରହି ପିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ସୁଦୂର ବାମଣ୍ଡା, ଲହଡ଼ା, ତାଳଚେରଠାରୁ କୁଜଙ୍ଗ, କନିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣରେ ଖୋରଧା-ଠାରୁ ଉଦ୍ରଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଉପବାସ (ଓଷା) ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ରହିଥାନ୍ତି ।

ବଡ଼ଓଷାର ପର ଦିବସ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ଏହି ଦିନଟି ଅତି ପବିତ୍ର ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଗାଧ ବିଶ୍ୱାସ । ଉଷା ପୂର୍ବରୁ ଧବଳେଶ୍ୱର ନିମ୍ନସ୍ଥ ମହାନଦୀ ବନ୍ଧରେ ଶ୍ରୀନାଥମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରାଧି ପାଦ-ପ୍ରକଳ୍ପଣ ଯୁକ୍ତ ଯୁକ୍ତ କଦଳୀବାହୁଙ୍ଗାମାନ ଭସି ଭସି ତରଙ୍ଗିଣୀ ଜଳକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ-ତାରକିତ କରିଥାନ୍ତି । କାର୍ତ୍ତିକର ହବିଷ୍ୟାନ୍ତଭକ୍ଷଣ ଆଜିଠାରୁ ସମାପ୍ତ ହେଲା । ଧର୍ମ ସହିତ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟର ନୟମମାନ ଗୁଡ଼ି ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ

ମହୋପକାର ପାଧନ କରିଅଛନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ କାର୍ତ୍ତିକର ବଡ଼ ପରବର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ ଶରୀରକୁ ଶୁଷ୍କ ରଖିବା ବ୍ୟେଥୁ ଜାଣି, କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଉପବାସ ଓ ହବିଷ୍ୟାନୁ ଗ୍ରହଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବିକ “ବହାଦୁରୀୟ କାର୍ତ୍ତିକେ” ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ଅନୁକର ।

ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଦେବାଦ୍ବାର ପାହାଡ଼ରେ ଅସ୍ତ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଦେବାଦ୍ବାର ପାହାଡ଼ ଶୃଙ୍ଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ସପ୍ତଶଯ୍ୟା ପବନ ପଶ୍ୟନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟାଗମନ ହୋଇଥାଏ । ଧୂସର ସନ୍ଧ୍ୟାର ସ୍ନିଗ୍ଧ ଛୟା ମହାନଦୀର ଅପର ପାର୍ଶ୍ବସ୍ଥିତ ଗ୍ରାମସମୂହ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ପକାଇଲା । ପଶିକୁଳ କଳ-କାକଳମୁଖରତ ଗଗନପଥରେ କୁଳାୟ ଅଭିମୁଖରେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରୁଅଛନ୍ତି, ଅନ୍ଧକାର ନିବଡ଼ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଗୃହସ୍ଥ ଗୃହରେ, ନଦୀତୀରଫଳଗୁ ନୌକାରେ ଏବଂ ଆମ୍ରକାନନ-ପରିବେଷିତ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ କୃଷକ-କୁଟୀରସମୂହରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଅଳ୍ପଅ ଧୀରେ ଧୀରେ ଜଳ ଉଠିଲା ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ହେମନ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶଶଧର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ସୁବୁଦ୍ଧତ୍ ରଜତଚନ୍ଦ୍ରବତ୍ ସମ୍ପ୍ରଦିତ ହେଲେ । ଅଜ୍ଞାତ ଐନ୍ଦ୍ରିଆଳକ ଶକ୍ତିପ୍ରଭାବରେ ଦିବସର ରୌଦ୍ରକାନ୍ତ, କର୍ମଶାନ୍ତ ହେଉ ଦୃଷ୍ଟି ଉଠିଲେ । ମେଘଶୂନ୍ୟ ନିର୍ମଳ ନୀଳାକାଶରେ ଗୋଟିଏ ଯୋଡ଼ିଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ଲଜ୍ଜାକାତର ନିନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟି ସୁଅରଞ୍ଜିତ ଶୁଭ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରନିରାଶ ଭେଦ କରି ପୃଥିବୀ ଉପରେ

ଫେରିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଧବଳେଶ୍ୱର ଦ୍ଵୀପର ଦୃଶ୍ୟ ଯେ ଦେଖିଅଛନ୍ତି,
ତାହା ତାହାଙ୍କର ମନ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଅମରଣ ଲୁଗି ରହିବ ।

ଏହି ଦିନ ଉତ୍କଳପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶରଦ୍ରାସ ଯାତ୍ରା ଶେଷ ହୁଏ । ଏହି ରାହୋ-
ହାବ ପୁରୀରେ ଏବଂ ଉତ୍କଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରାମସମୂହରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ
ହୋଇଥାଏ । ଝୁଲଣ ଯାତ୍ରା ଭଳି ଏହା ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ
ଯାତ୍ରା । କେତେକ ବର୍ଷ ହେଲା ଆଠଗଡ଼ରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଯାତ୍ରା ପ୍ରସିଦ୍ଧି
ଲାଭ କରିଅଛି । ଏହି ଯାତ୍ରାରେ ଭକ୍ତିର ଅଂଶ ଅପେକ୍ଷା ଉତ୍ସବ ଓ
ସମାବେଶର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ କେବଳ ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କ ପଦ୍ୟ । ଏହା ଅନ୍ୟ କୌଣସି
ଦେଶରେ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସମ୍ମାନ ଏବଂ ପରମାୟୁ
ବୃଦ୍ଧି କାମନାରେ ଏହାର ଅନୁଷ୍ଠାନ । ନାନା ଜାତିୟ ପିଣ୍ଡକ ଓ ପାୟସାଦି
ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନକୁ ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ, ପୁଷ୍ପମାଳା-ବିଭୂଷିତ,
ହରିଦ୍ରା-ରଞ୍ଜିତ-ନବବସ୍ତ୍ର-ମଣ୍ଡିତ କରି ରଖି ଏହାର କରୁଣବାହିଁ ଏହାର
ମୁଖ୍ୟ ବିଧାନ । ଦେଶପ୍ରଚଳିତ ବିବିଧ ପଦ୍ଧତିରାଶି-ସିଦ୍ଧି ଏଣୁରୁ, ମୁଆଁ-
ଏଣୁରୁ ଓ ଘିଅିଠା, ଦୁଧଗଈଠା ପ୍ରଭୃତି ପିଣ୍ଡକରାଶି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କ
ଘରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।

ଓଡ଼ିଶା ସପ୍ତମୀ କୁମ୍ଭକାରମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ପଦ୍ୟ । ଏଥିରେ କୁମ୍ଭକାର-

ମାନଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରପୂଜାର ବିଧି ଅଛି ଏବଂ ଯଙ୍ଗେ ଯଙ୍ଗେ ଅହାର ବିଶେଷର ମଧ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୋଇଥାଏ ।

ମାର୍ଗଶିର ମାସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୁରୁବାର ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପବିତ୍ର ଦିବସ । ଏହା “ମାଣ-ବସା” ଗୁରୁବାର ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହି ସବୁ ଗୁରୁବାରମାନଙ୍କରେ ଉତ୍କଳରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା ହୁଏ । ସର୍ବ-ସମ୍ପଦ ସକଳ ଯୌତୁକ୍ୟର ଅଧିକାରଣୀ, ଅଖଣ୍ଡ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା, ପଦ୍ମମୟ ସିଂହାସନୋପର ପଦ୍ମାସନ-ସମାସୀନା କମଳା ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା ହିନ୍ଦୁ ଘରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଯୌନର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଅଭିନବେଶ ସହକାରେ ଚିତ୍ରବୃତ୍ତି ସମର୍ପଣ କଲେ ତାହାଙ୍କ ଦେହର ତପ୍ତକାଞ୍ଚନତୁଳ୍ପ ପ୍ରଭରେ ଯୌବନର ସୁଖ ଓ ଶକ୍ତି, ମହାମୂଲ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର-ଭରଣରେ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ, କର-ଶୁଣ୍ଠି-ଧୃତ ଘନ-କଳସର ସ୍ପଷ୍ଟ ସଲିଳରେ ଶାନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ମିତା ଏବଂ ପଦ୍ମାସନରେ ପରମପଦର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇ-ଥାଏ । ଏହି ଅପୂର୍ବ ପ୍ରତିମା କେତେଦୂର ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଭାବାତ୍ମକ-ମୂଳକ, ତାହା ଯଥାରୂପେ ହିନ୍ଦୁ ଜାତି ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ କବି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଏହି ପ୍ରତିମାକୁ ଜଗଜ୍ଜନନୀଙ୍କର ପ୍ରତିମାରୂପେ ପୂଜା କରିଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟର ଉପାଦାନସ୍ୱରୂପ ଧାନ୍ୟ ସମର୍ପଣ କରି ଉତ୍କଳୀୟ ଗୃହରେ ମାର୍ଗଶିର ମାସର ଗୁରୁବାର ଦିନ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା ହୋଇଥାଏ । ଶେଷ ଗୁରୁବାର ଦିନ ଗୃହର ସମସ୍ତ ଅଂଶ ଚିତ୍ରିତ ହୁଏ ଏବଂ ପିଠା-ପଣାର ଯଥେଷ୍ଟ ଅୟୋଜନ ହୁଏ । ଫଳତଃ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ଉପବାସ

ଉତ୍ତରୁ ଏହି ମାସରେ ଭୂର ଭୋଜନର ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁପ ପଦ୍ମମାନ ଉତ୍କଳୀ-
ମାନେ ଶକ୍ତି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।

ମାର୍ଗଶିର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାକୁ ‘ପଣ୍ଡୁପୂର୍ଣ୍ଣିମା’ କହନ୍ତି । ଏହି ଦିନ ହେମନ୍ତ
ଋତୁର ଶେଷ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ସମାପନାନ୍ତେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଏହି ଦିନ “ଅକୂଳ,
ପତଳ, କୁରୁଦମରସାଗର”ର ତରଣୀସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପୂଜା କରିଥିଲେ
ବୋଲି ଏହାର ନାମ ପଣ୍ଡୁପୂର୍ଣ୍ଣିମା ହୋଇଅଛି । ଏହି ପଣ୍ଡୁର୍ତ୍ତସାରେ ମଧ୍ୟ
ପିତୃକାନ୍ଦର ଆୟୋଜନ ଛାଡ଼ି ଘରେ ଲକ୍ଷ୍ମିତ ହୁଏ ।

ହନୁମାଙ୍କ ପ୍ରାକାଳରୁ ଲୋକାଳୟର ସମସ୍ତ ଧୂମପାନି ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ
ପଦାକୁ ବାହାର ପ୍ରାନ୍ତର ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଶୀତଳ ହିମ-କଣା-ବାହା
ହମ୍ପୀରଣରେ ଶରୀର ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଉଠୁଅଛି । ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ହିମବନ୍ଧୁ-
ହମ୍ପୁରରେ ତନ୍ତ୍ର କିନ୍ତୁ ନିଶ୍ଚିତ ହେଲେଣି । ହିମଶଃ କନିଷ୍ଠ ଜ୍ୟେଷ୍ଠକୁ
ହମ୍ପୋଧନ କଲୁ ପରି ହେମନ୍ତ ଋତୁ ଶୀତକୁ ଆହ୍ୱାନ କଲୁ ।

ଶୀତ ।

“ବୁଝୁଁ ବୁଝୁଁ ହେଲା ହେମନ୍ତ ପରଶତ ଶିଶିରେ,
ଘୋର ଜାଡ଼ ମାଡ଼ ପଡ଼ିଲା କହୁଁ କହୁଁ ମଗ୍ନରେ ।”

ଶୀତର ଅରମ୍ଭସୂଚକ ଅତି ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଏହି ଅପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣନା ଯେଉଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଲେଖନୀରୁ ବାହାରିଅଛି, ତାହାଙ୍କୁ ଶତ ସହସ୍ର ଧନ୍ୟବାଦ । ଶୀତ ମାଡ଼ ଅଧିଲା । ଶୁଭ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଗାଡ଼ି ନୀଳ-ଜଳ-ବେଣୀ ଦୂରରୁ ମନୋହର ଦିଶୁଅଛି, ମାତ୍ର ଏହି ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭ୍ୟନ୍ତ୍ର କଷ୍ଟକର । ବରଫ, ହରିଣ, ବନ୍ୟହସ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତିର ଉପଦ୍ରବ ନିବାରଣାର୍ଥ ପାଦତଳରେ ଶେଷସମ୍ଭବରେ ମଞ୍ଚ ବଳା ହୋଇ ଶୀତରେ “ଭାଡ଼ ଝୁଟିବାକୁ” କୃଷକକୁଳ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଅଛନ୍ତି । ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ସର୍ପପକ୍ଷେପ, ପୁଣିଶୋଭିତ ହରଡ଼କ୍ଷେପ ଓ ହରିଡ଼ ଲମ୍ବକ୍ଷେପରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିଲାଣି । ପର୍ବତର ନୀଳମା କୁଞ୍ଜଝିଟିକାରେ ଆବୃତ ହୋଇ ଝିଟିଏ ମ୍ଳାନ ଦିଶୁଅଛି ! ଗୋଲାପୀ ରଙ୍ଗର ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଶୀତ କାଳର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ଧାନ କଟା ଶେଷ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । କେତେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧାନ ରହି ଯାଇଅଛି । ଭରଦ୍ୱାଜ ଦମ୍ଭଜଙ୍କ ଉପରେ ସମସ୍ତ ମୁଖରତ ହେଲାଣି ।

ପିଲାମାନେ ଧାନ ମେଞ୍ଚା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ଲାଗିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଧାନ-
କଟାଳିମାନେ କଲେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହୁ “ଜଗତଯାକର ବୋହୁ
ମୁଣ୍ଡାଇଛୁ ହସି ହସି ଗୀତ ଗାଇ” କଥାଟିକୁ ସାର୍ଥକ କଲେଣି ।
ଖଲାରେ ଶୋଇ ନୀଳ ଆକାଶରେ ଶଙ୍ଖଚିତ୍ତର ଉଡ଼ିବାର ଶୋଭା ଯେ
ଦେଖିଅଛନ୍ତି, ତାହାଙ୍କନଯୁଗଧାରଣ ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି ।

ଦୂରରୁ ଅଗର ଗଛପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିଖଣ୍ଡ ଇନ୍ଦ୍ର-ନୀଳ-ଭୂଖଣ୍ଡ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ।
ଏହାର ପୀତ କୁସୁମ ନୀଳ-ଭୂମିରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଖଟ ପରି ଦିଶୁଅଛି । ଶୁଷ୍କ
ଖାଲଗୁଡ଼ିକରେ କୋଇଲିଖିଆ ଫୁଲ ଫୁଟିଅଛି । ଯେଉଁ ଖାଲରେ କଇଁ
ଫୁଲ ଫୁଟିଥିଲା, ସେ ଖାଲ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଷ୍କ, ଏଣୁ କୋଇଲିଖିଆ କଇଁର
ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲେଣି । ଆମ୍ବଗଛର ପତ୍ରାବଳୀ ବକୁଳୋଦ୍ଗମ ନିମିତ୍ତ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ କୁଣ୍ଡଳୀକୃତ ହେଉଅଛି । ଶତବର୍ଗ ଫୁଲସମୂହରେ
ଉଦ୍ୟାନ ଆଲୋକିତ ହେଲାଣି ଏବଂ ପାଟଳ କୁରୁବକ ଫୁଲ ସ୍ଥାନେ
ସ୍ଥାନେ ଗାଡ଼ ହରିତ୍ ବୃକ୍ଷର ହାସ୍ୟ ପରି ବିକଶିତ ହେଲାଣି । ପବନର
ଗାନ୍ଧ ଓ ପାଦଦେଶରେ ରୁସିଦଳା କ୍ଷେତ୍ରସମୂହ ମନ୍ଥାଧର-ପୀତାମ୍ବର ଭଳି
ବୋଧ ହେଲାଣି । ସୁବସ୍ତ୍ରୀର୍ଣ୍ଣ ତଣ୍ଡୁଳ ଭୂମିରେ ସୁକଣ୍ଠ ନାମକ କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ
ପ୍ରକୃତି ନୀଳ ଫୁଲରେ ଫମସୁଙ୍କର ନୟନ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଉଅଛି । ବଣରେ
ପିଆଳ ଗଛସମୂହ ମୁକୁଳିତ ହେଉଅଛି—ବସନ୍ତ ଶୁଭ୍ରଗମନରେ
ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ବାଦୁଯୁକ୍ତ ଆରକ୍ତ ଫଳସମୂହ ସଂସାରକୁ ଉପହାର ପ୍ରଦାନ

କରିବେ । ମହାନଦୀ ଏବଂ ଅଂଶୁପା ହ୍ରଦରେ ଅଗଣ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରବାଜଦମ୍ପତୀର
ଧମାମେ ହେଲାଣି ।

ଧନୁଆସେନ ଧଳା ଫୁଲରେ ଅଛନ୍ତି ହେଲାଣି । ଗଜଗୋହର
(ବରୁର) ଗଛର ହଳଦିଆ ଫୁଲଧମ୍ପୁ ଅପୂର୍ବ ସୌରର ବିସ୍ତାର କରୁ-
ଅଛି । ଛୋପର, ମୁନିଆ, ଦୟାଳୁ, ପାଣିଯମୁନା ପ୍ରଭୃତି ପକ୍ଷିସମ୍ପଦର
କାକଳୀ ଉଡ଼ୁଛନ୍ତି ପବନରେ ଭାସି ଆସୁଅଛି । ଚିଲିକାରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଶ୍ଵେତ-
ପକ୍ଷୀ ଦୂରରେ ମାଳାକାର ହୋଇ ଦୋହଲି ଦୋହଲି ପ୍ରଦୋଷ କରଣରେ
ଫେତେବେଳେ ଧପ୍ ଧପ୍ ହେଉଥାନ୍ତି, ଦୂରର ନୌକାବାହମାନେ
ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ରବାଳରେ ଦୋହଲିମାନ ପ୍ରାୟାସ ମନେ କରିବା
ସ୍ଵାଭାବିକ । ଚିଲିକାରେ ଏହି ପକ୍ଷୀ ଶୀତର ଆରମ୍ଭରୁ ବସନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ରହନ୍ତି । ଏହି ପକ୍ଷିର ପରପମ୍ପୁହ ଯୋକାମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାସ-ଶିଖାରୁପେ
ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ।

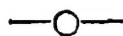
ରାତିରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଉଲ୍ଲାପତନ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉଅଛି । ଭୂଇଁ-
ବରକୋଳି ପାଟିବାରୁ ବନଭୂମିରେ ଭଞ୍ଜକର ଭୟ ପ୍ରବଳ ହେଲାଣି ।
ଗୁଣ୍ଡିଆଡ଼େ ବଲ୍ଲୀଆର ରତି ଶୁଣୁଅଛି । ସୋରଷ ଫୁଲ ଫୁଟିବା ସମୟରେ
ବାଘର ଭୟ ହୁଏ । କରୁଡ଼ାରୁଦା ବାଘର ପ୍ରିୟ ନିକୁଞ୍ଜ—ଏଣୁ କରୁଡ଼ା-
ରୁଦା ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ସାହାସ ହେଉ ନାହିଁ । ମହ୍ୟମୟୀ ଗାଳ

ଚିଲିକା ବାସରେ ନୌକା ଉପରେ ମଣାଇ ଜାଲ ଗୁଡ଼ିରେ ମାଛ ଧରି
ଆୟୋଜନରେ ମୟୂଜାବା କେଉଁଠିମାନେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେଣି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ପୁଷ୍କରିଣୀ ଶୁଷ୍କ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ କେଉଁଠିମାନେ ଗୁଡ଼ିରେ ମାଛ
ଧରିବାରେ ଲାଗନ୍ତି ।

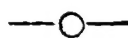
ପାବତ୍ୟ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ଶୀତର ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ ।
କେନ୍ଦୁଝରସ୍ଥ ଭୂସ୍ଥାପୀଡ଼, କନ୍ଦମାଳ ଏବଂ ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଶିମୁଳୀପାଳ
ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥଳରେ ଶୀତ ତୃଷାରପାତ ହେଉଅଛି । ଉତ୍କଳର ସମସ୍ତ
ପାବତ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଅନ୍ତର୍ଗତ କାଶୀପୁର ରାଜ୍ୟର
ତୃଷାରପାତ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ଗିରିକନ୍ଦର ଏବଂ ସଙ୍କଟସ୍ଥଳୀରେ ବଳଦିଆମାନେ ବନମାର୍ଗ ଦେଇ
ମୟୂରପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଛେଲ ବଳଦ ଦେଇ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର
ଗଳ-ଘଣ୍ଟା ଶବ୍ଦରେ ଗିରିକନ୍ଦର ଝଙ୍କାରିତ ହେଉଅଛି । ଧାନକଟା
ଶେଷରେ ଗୃହିମାନେ ପବନକୁ କାଠ କାଟିବାକୁ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ
କୁଠାର ଶବ୍ଦରେ ବନହୁମିର ପ୍ରତିନାଦ ଶବ୍ଦ-ସ୍ମରଣତାର ପରିଚୟ
ଦେଉଅଛି ।

ଶମ୍ଭୁରବଣମୀ ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପବ । ଏହି
ଦିବସରେ ମୃତ୍ୟୁଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ପୁଷ୍ୟରାଶିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ

ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଭିଷେକ-ଉତ୍ସବ ମହାସମାରୋହରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଥାଏ ।
ବଉଳ ଅମାବାସ୍ୟାରେ ଅମ୍ବୁମୁକୁଳର ଉଦ୍ଗମ ହୋଇ ଥାଏ ଏବଂ
ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କୁ ଅମ୍ବୁ ବଉଳ ସମର୍ପିତ ହୁଏ । ଏହି ବଉଳର
ନୂନାସକ୍ୟରେ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଅମୃତଫଳର ସୂଚନା ହେଉଅଛି । ମାତ୍ର
ବଉଳର ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁକୁହୁଡ଼ି ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଦିଗନ୍ତ ଆଛନ୍ଦ କଲଣି
ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କର ପକ୍ଷରସାଳ ଫଳରେ ରସନାତନ୍ତ୍ର ସମ୍ପାଦନ ଆଶାରେ
ଆଦାତ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି ।

ବରକୋଳ ଉପରେ ଶିଶିରବିନ୍ଦୁସମୂହ, ସ୍ପର୍ଷ କଣ୍ଠମାଳାର ଦାନା-
ସମୂହ ମୁକ୍ତାଜିଉତ ହେଲା ପ୍ରାୟ ଦିଶୁଅଛନ୍ତି । ପୁଷ୍କରିଣୀର ମାଳ ଜଳରୁ
ଧୁମୋଦ୍ଗମ ହେଉଅଛି ଏବଂ ଏହି ଧୂମ ମଧ୍ୟରୁ ରକ୍ତ କୋକିଳଦ
ଚିତ୍ରପ୍ରସନ୍ନକାରୀ ରମଣୀୟ ଶୋଭା ବିକାରଣ କରୁଅଛି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ
ଧରୁର ଫୁଲର ଧଳାରଙ୍ଗ ଉଦ୍ଭାସିତ ହେଲାଣି । ଦଣ୍ଡୋପୁଲ ଓ ଝୁମଝୁମିଆ
ଫୁଲ ଫୁଟି ଯାଇଲାଣି । ପବନସମୂହରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ମଇନା ଏବଂ ଶୁଆ
ଆକାଶ ଘୋଡ଼ାଇ ଉଡ଼ି ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଶିମଳୀଗଛ ସବୁ ନିଷିଦ୍ଧ ହେଲାଣି,
ଲଙ୍କାଆମ୍ର ଗଛଗୁଡ଼ିକର ପାଚିଲା ପତର ସବୁ ଘୋର ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଦିଶିଲାଣି ।

ମକରସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଖୋରଧାର ହଟକେଶ୍ବରଙ୍କ ଯାତ୍ରା ଉତ୍କଳରେ
ଚରପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏଠାରେ ତପ୍ତପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେଖିବାକୁ ଅନେକ ନରନାରୀ

ସମବେତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ସ୍ଥାନ ଅସଂଖ୍ୟ ଦୋକାନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ସମୟ ସମୟରେ ଏହି ମେଳାକୁ ୫୦୦୦ ହଜାର ଯାତ୍ରୀ ଆସନ୍ତି ଏବଂ ମେଳା ପ୍ରାୟ ଏକ ମାସ କାଳ ଛାୟା ହୁଏ । ଉତ୍କଳରେ ‘ଲୋକସମାଗମ ଓ ଏକତ୍ରୀକରଣର ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଦୃଶ୍ୟ—ଏଭଳି ନରନାରୀ ଏକତ୍ରୀକରଣ ପୁରୀର ରଥଯାତ୍ରା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଶାଢ଼ୀରେ ହଟକେଣ୍ଡରର ସୁବସ୍ତ୍ରୀଶ୍ଚ ସେହି ଶେତ-କୃଷ୍ଣ-ମାଳ-ହରିତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ବିଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣାବଳୀର ଲାଳାଭୂମି ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଏହି ବିଚିତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ଯେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ତାହାଙ୍କର ନୟନ ଧାରଣ କୃଥା ।

ମାଘ ସପ୍ତମୀରେ କୋଣାର୍କ-ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାର ଓ ଖଣ୍ଡଗିରିର ମେଳା ଉତ୍କଳପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହି ଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ରୁଣ୍ଡାଭୂତ ଦୁର୍ଗତ ଯାତ୍ରୀସମୂହର ଚନ୍ଦ୍ରବାଳରେଖା ଉପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଦର୍ଶନ ଅଟକି ବିସ୍ମୟକର ଏବଂ କୌତୂହଳଜନକ ହୋଇଥାଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଦେଖି ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି, “ସୂର୍ଯ୍ୟ କ’ଣିଲା ବାହୁରା ପରି ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲେ ।” ଉଦ୍ୟାୟମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟଲୋକରେ ସମୁଦ୍ରର ତପ୍ରକାଞ୍ଚନ ସଦୃଶ ଶୋଭା ସମର୍ପନ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାତ୍ରୀ ମୋହତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ବେଳାଭୂମିରୁ ସମୁଦ୍ର ଫେଣ, ଶୁକ୍ତି ଓ ରବଣ-ଲେଖନା (ଏକପ୍ରକାର ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବ) ଗୋଟାଇ ସ୍ଥାନକ ଚିହ୍ନସ୍ବରୂପ ଘେନି ଆସନ୍ତି । କ୍ଷୁଦ୍ର କକଟଶିଖର ଚିତ୍ରବିଚିତ୍ର ମୃଗ୍ଧାୟ ବସା ପ୍ରତ୍ୟହ ଫେକିଲି ତରଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ବିଧୌତି ହୋଇଯିବାର କମଳାୟ ଦୃଶ୍ୟ ଏଠାରେ ସ୍ମରଣ ।

ଶତ୍ରୁଗିରର ଗୁପ୍ତଗଙ୍ଗାରେ ଶ୍ଵନ ମାଘସପ୍ତମୀ ମେଳାର ପ୍ରଧାନ ଭବେଶ୍ୟ । ଏଠାରେ ଯୁଗାନ୍ତର ପୂର୍ବର ପଦ୍ୟ ଜୈନକାର୍ତ୍ତିପ୍ରସୂତ ଗୁମ୍ଫାସମୂହ ଦେଖି ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରହତଭର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଆତ୍ମସ ବିକଶିତ ହୁଏ । ଏହିସବୁ କାର୍ତ୍ତିର ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପମାନେ ସ୍ଵରଲେଖରୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଶଂସାଧୁନି ଶୁଣି ସମବେତ ନରନାରାଜଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ-କାମନା କରୁଥାନ୍ତି କି ନାହିଁ, କିଏ କହିବ ?

— ୫ —

ଶୀତରତ୍ନ ! ଦରଦ୍ରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତୁମ୍ଭେ କୁଟୁମ୍ବ-କଟୁବାକ୍ୟ ସଦୃଶ ନିତାନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ ହୋଇ ସ୍ଵୀୟ ପ୍ରତାପ ଦେଖାଇ ଦିଅ । “ଦରଦ୍ର ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଦର ଶୀତ-କଷ୍ଟ ସହିଲେ” ଏହି ଅମୂଲ୍ୟ ବାଣୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅକ୍ଷରହିଁ ସତ୍ୟ । ମନୁଷ୍ୟ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ଶୀତକାଳର ରାତିରେ ଦୂର ପ୍ରାନ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ଅହରହ କୋକିଶିଆଳର ରବ ଶୀତାଧିକ୍ୟ ସୂଚନା କରେ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଦିନ ଦୀର୍ଘ, ଶୀତକାଳରେ ରାତି ଦୀର୍ଘ । ଏଣୁ କବି ଯଥାର୍ଥ କହିଅଛନ୍ତି :—

“ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳେ ଦିନଂ ଦୀର୍ଘଂ ଶୀତକାଳେ ତୁ ଶବଂ ।
ପରୋପତପିନଃ ସନ୍ନେ ପ୍ରାୟଶୋ ଦୀର୍ଘଜୀବନଃ ।”

ସମାପ୍ତ ।

